

Oprukkend MOS

Milieuzorg Op School

Hoe wordt MOS een feest?

In sommige scholen lukt MOS en brengt het vernieuwing in de school. Andere scholen slagen er niet in om van de MOS-werking een product van en voor de hele school te maken. Hoe komt dat? Wat zijn de succesfactoren voor een indringend milieuproject voor de hele school?

De hieronder aangehaalde voorbeelden komen uit verschillende Vlaamse en Brusselse scholen. Ze kunnen de MOS-werking van vele scholen inspireren.

Visie is een belangrijke succesfactor. Een school die de Milieubeleidsverklaring die ze heeft ondertekend ernstig neemt, zorgt voor een **langetermijnvisie** op milieuzorg. Milieuzorg is meer dan een slogan om horden leerlingen achter zich te krijgen, of om een logo aan de schoolpoort te kunnen hangen. Het is een project om met de hele school aan te werken.

Schoolteam

Na een jaar kennismaken en proefdraaien met het project, breekt de tijd aan om er met het school-

team tegenaan te gaan. Je kan de jaarlijkse **pedagogische studiedag** volledig aan het thema 'milieuzorg' wijden en een dagprogramma uitwerken met de hulp van organisaties als Natuurpunt, de milieudienst van de gemeente, de MOS-begeleider, de pedagogische begeleidingsdienst van het onderwijsnet. Zelfs de meest sceptische leerkracht ziet dan in dat milieuzorg ook in zijn of haar les aan bod kan komen. En dat de vakoverschrijdende eindtermen of ontwikkelingsdoelen ook voor hem of haar haalbaar zijn.

Consequent

Als de school een luik van het MOS-logo heeft behaald, is dat meteen de gedroomde aanleiding om het **feestelijk in te huldigen**. Zo is iedereen op school gemobiliseerd om er zich in het nieuwe schooljaar opnieuw voor in te zetten. Als ook de directie zich zichtbaar voor het project engageert, geeft ze meteen een signaal dat het haar met die milieuzorg menens is. Ze is dan aan leerlingen en leerkrachten verplicht om voor milieuzorg een consequente houding aan te nemen. Tijdens gesprekken met de scholengemeenschap, de inrichtende macht of met andere organisaties en bij gezamenlijke beslissingen moet de directie of de afgevaardigde van de school milieuoverwegingen mee laten tellen. Dan spelen ook de volgende vragen mee:

Als we de catering van onze school herbekijken, kiezen we dan ook voor afvalarme desserts en drinkwaterfonteinnetjes in plaats van frisdrank in blik of brik? Promoten we de brooddoos in de school? Kopen we voor de turnlessen voortaan truitjes van eco-katoen? Schakelen we in de lerarenkamer over naar 'fair trade'-koffie? Integreeren we milieuzorg ook in andere schoolprojecten? 'Passen we milieuzorg ook toe tijdens het schoolfeest of op de opendeurdag?

Succesvolle, haalbare acties en een consequente houding van de schoolleiding geven het project de kans om te blijven groeien. Als je school louter uit financiële redenen en tegen het advies van de milieuwerkgroep toch voor een frisdrankenauto-maat met blik kiest of de catering uitbesteedt aan een bedrijf dat geen oog heeft voor milieuspec-

NIEUWE CRITERIA OM EEN MOS-LOGO TE HALEN

ten, dan kan je erop rekenen dat je milieuwerving stilvalt.

Spreiding

Een MOS-school werkt aan een langetermijnvisie. Waar willen we met die milieuzorg naartoe? Dat merk je in de **planning**. Een MOS-school plant in het voorjaar de activiteiten voor het volgende schooljaar. Sommige deelprojecten zijn zelfs vrij gedetailleerd. De budgettaire ruimte van je school verplicht je ertoe om inspanningen als de aanleg van een vijver, de heraanleg van de speelplaats of energiebesparende investeringen over enkele jaren te spreiden. Maar ook het MOS-stappenplan worden in de tijd uitgezet. 'Wanneer inventariseren we de huidige stand van zaken?' 'Voor wanneer voorzien we een sensibiliseringsmoment?' 'Waar, wanneer en met wie overleggen we over ons project en hoe evalueren we het?' 'Hoe zorgen we ervoor dat iedereen op school op de hoogte is van wat we doen en van wat we willen bereiken?'

Hier gebeurt wat

Een MOS-school is of groeit uit tot een 'warme', gezellige school waar leerlingen zich goed in hun vel voelen. Op alle mogelijke plekken in de school merk en ruik je dat de leerlingen mee aan 'hun' school bouwen. De school ademt **openheid** en **creativiteit**: infoborden met niet-vergeelde foto's, slogans en cartoons over het leven op school en over het milieuzorgproject, uitwisselingen met andere scholen, foto's over de feestelijke inhuldiging van het behaalde MOS-logo ... Iemand die je school bezoekt, kan er niet naast kijken: hier gebeurt wat. De school communiceert over wat ze doet en etaleert de behaalde resultaten. Het totale energie-, papier- en waterverbruik en de afvalhoeveelheden lees je af van affiches die de leerlingen hebben gemaakt. Milieuwinst stimuleert leerlingen en leerkrachten om het het volgende schooljaar nog beter te doen. Wat voorheen onmogelijk leek, blijkt plots toch te kunnen: leerlingen toveren een vervallen berghok om tot een knus ontspanningslokaal, het braakliggend terrein rond de school wordt een natuureservaat met een ecologische vijver, zelfopgeknapte 'verloren' schoolfietsen zorgen ervoor dat iedereen met de fiets naar het zwembad kan, met een beurtroelsysteem kunnen de schoolkippen ook tijdens de zomermaanden blijven kakelen. Iedereen ontdekt weer natuur op school, en nestkastjes – al of niet bewoond – sieren de schooltuin. In een MOS-school vind je geen afgedankte computers meer onder de trappen, geen plukken stof onder de

kapstokken, weinig zwerfvuil in de struiken. Wel dozen voor het kladpapier in de klassen, sensibiliseringsaffiches die zuinigheid promoten boven het kopieerapparaat, radiatorknoppen op de verwarmingstoestellen, kopjes in de leraarszaal, fruit als tussendoortje...

Hier kan wat

In een MOS-school vind je geen dictators, wel doordrijvers die met de schoolgemeenschap dingen willen realiseren. Participatie zorgt ervoor dat zoveel mogelijk leerlingen en leerkrachten de acties ondersteunen. Als leerlingen merken dat hun voorstel om regenwater naar een regenton af te leiden - waarmee ze dan hun klasplantjes kunnen verzorgen - wordt gerealiseerd, staan ze **open om zich ook voor andere dingen op school te engageren**. Als je dan de leerlingen duidelijk maakt dat er geen geld is om de speelplaats anders in te richten, zullen ze dat begrijpen zonder dat hun enthousiasme eronder hoeft te lijden. Ze weten immers dat in hun school best wat kan.

Investeer

Ouders die de milieuacties van de school mee ondersteunen zijn natuurlijk van een niet te onderschatten waarde. Sommige scholen trainen hun leerlingen in **overlegvaardigheden**. Ze halen er dan bijvoorbeeld externe organisaties bij. Zo kweek je competente leerlingen die ook de moeilijker uitdagingen van de school adequaat kunnen beantwoorden. En daar vaart iedereen wel bij, ook milieuzorg.

Milieuzorg scoort

De verwerking van de resultaten van de enquêtes van de Brusselse 'Aan de slag'-scholen over de periode januari 2002 tot juni 2003 geeft een idee van **het succes van sensibiliseringscampagnes in scholen**. Twintig Brusselse basisscholen namen aan het project deel. Veertien ervan dienden een enquêteformulier in.

Een algemeen besluit is dat scholen stap voor stap milieuvriendelijker worden. Enkele vaststellingen:

☉ **WEGWERPVERPAKKINGEN**

- Het gebruik van aluminiumfolie bij de leerlingen daalde van 28,8 tot 16,36 %.
- Brikverpakkingen zijn nog alomtegenwoordig in het basisonderwijs, alhoewel de trend afneemt: van 77 tot 57%.
- Kinderen brengen zelden blikjes mee. De meeste scholen verbieden ze en 33 cc blijkt te veel

om in een keer uit te drinken. Het gebruik daalde van 5 tot 3,3%.

◉ BEDELING VAN DRANKEN OP SCHOOL

- In 2 op 14 scholen die hierover gegevens leverden staat er een blikjesautomaat.
- 3 scholen kochten eenliter-brikverpakkingen aan en verdeelden de drankjes in bekers. 6 scholen verkochten kleine brikjes. In de loop van het schooljaar schaften 3 scholen de brikverpakkingen af.
- In alle scholen hebben de kinderen toegang tot kraantjeswater. 1 school bedeeft géén verse soep en 8 scholen bieden flesjes met statiegeld aan.

◉ BROODDOOS, HERVULBARE DRINKBUS EN AFWASBARE DRINKBEKER

- In twee jaar tijd steeg het gebruik van de brooddoos bij de leerlingen van 60,6 naar 91,5%. Dat succes is een gevolg van het feit dat leerlingen bij inschrijving in de school een gratis brooddoos krijgen en de school hen verplicht ze daadwerkelijk te gebruiken.
- 1 school vindt nog geregeld aluminiumfolie in de brooddozen van de leerlingen.
- Het gebruik van de hervulbare drinkbus steeg in dezelfde periode van 6,6 naar 30 %.
- De leerlingen drinken voor 70% uit afwasbare drinkbekers. Voorheen was dat slechts 35%.

◉ AFVALBEHEER

- Alle scholen sorteren hun afval, 6 composteren er, 6 scholen houden kippen.
- 5 scholen verzamelen toners van printers en 12 van de 14 verzamelen batterijen.

◉ MILIEUVRIENDELIJKE ONDERHOUDSPRODUCTEN

Slechts 4 van de 14 scholen gebruiken milieusparende onderhoudsproducten.

◉ PAPIER

- Exacte metingen waren omwille van technische oorzaken niet beschikbaar. Sommige kopieertoe-stellen hebben geen meter, bij an-dere werkt die niet behoorlijk. Soms gebruiken ook andere organisaties het toestel.
- 7 van de 9 scholen die hierover gegevens verstrekten gebruiken foute kopieën opnieuw als kladpapier en drukken zo veel mogelijk recto/verso af.
- 2 scholen van de 9 gebruiken nu kringlooppapier.

◉ MILIEUVRIENDELIJK SCHOOLGERIEF

- De meeste scholen werken slechts beperkt aan

VRAAG BIJ CANON SUBSIDIES AAN VOOR JE MILIEUPROJECT

dit thema.

- 8 scholen werken mee aan de BAS-campagne van OVAM, 6 scholen geven hierover een brief mee voor de ouders.
- Correctievloeistoffen worden dikwijls verboden of afgeraden.

'Aan de slag'-campagne, NMe-Link, tel. 02 209 16 30, www.nme-link.be

Met de steun van DynaMo²

Via DynaMo² kan je van CANON - de cultuurcel van het departement Onderwijs - een financiële ondersteuning krijgen voor je projecten van het schooljaar 2004-2005. Met dat geld haal je dan vakmensen naar je klas of school om je project creatief vorm te geven. Groene, gezonde, muzische, creatieve, sportieve, bedrijvige, democratische en sociale projecten of een combinatie ervan komen in aanmerking voor een ondersteuning van **maximaal 2000 euro**. Een deskundige jury maakt een selectie uit de ingediende voorstellen.

Hoe pak je het aan?

- 1 Met enkele collega's bedenkt je een project. Doorblader de **DynaMo²**-brochure die vanaf begin maart in je school ligt en maak kennis met de vijf werkvelden: bedrijvige, democratische, groene, gezonde en muzisch-creatieve school. Met de tips en voorbeelden uit de brochure werk je een idee uit. Ook op de DynaMo²-site www.dynamo2.be vind je alle informatie terug.
- 2 Je zoekt een organisatie of kunstenaar die je helpt om het idee tot een project uit te wer-

ken. In de gegevensbank op de CANON-web-site www.canoncultuurcel.be vind je zo'n 400 organisaties en kunstenaars die hiervoor in aanmerking komen. Een zoekrobot leid je naar een organisatie op maat.

- ③ Je vult het aanvraagformulier uit de brochure of het formulier op de DynaMo²-site in.
- ④ Je stuurt het **vóór 1 mei 2004** met je pro-

jectaanvraag naar Dynamo².

- ⑤ Voor eind juni 2004 weet je of je project werd geselecteerd en hoeveel ondersteuning je krijgt.
- ⑥ Vanaf 1 september 2004 start je het project.
- ⑦ Voor 15 juli 2005 bezorg je CANON de evaluatie van je project. Dan krijg je het toegezegde bedrag terugbetaald.

www.canoncultuurcel.be

De hogescholen bewegen

● MILIEUZORG OP DE HOGESCHOOL 1

Eind vorig jaar organiseerden studenten en docenten van de lerarenopleiding **kleuteronderwijs** een **mondiale dag**. Ze focussten op Ecuador en Zuid-Afrika omdat drie derdejaarsstudenten er hun stage zullen lopen. De studenten kozen uit een aanbod van workshops, gespreksgroepen en ateliers. Het MOS-thema Water kwam voor het eerst aan bod in de lerarenopleiding.

Tijdens de workshops bleek dat de studenten en docenten sterk in milieuzorg zijn geïnteresseerd en dat ze er zelf iets aan willen doen als óók het schoolbestuur mee wil.

*Hogeschool EHSAL, campus Nieuwland, Brussel,
hilde.devos@ehsal.be*

● MILIEUZORG OP DE HOGESCHOOL 2

Ook in de Erasmushogeschool van Jette staan studenten en docenten lerarenopleiding positief tegenover milieuzorg. De studenten organiseerden begin dit jaar een infobeurs met een aanbod van educatieve pakketten over milieuzorg. Kleur Bekennen en MOS bevolkten er een stand en organiseerden een workshop. Volgend schooljaar komt MOS ook in de lerarenopleiding zelf aan bod.

De hele Erasmushogeschool pakt milieuzorg nu ook structureel aan. Daarvoor stelde de school een deeltijds milieuzorgcoördinator aan.

*Erasmushogeschool Jette,
henri.van.de.werf@docent.ehb.be*

De gewestelijke MOS-coördinatoren

Meer over het project Milieuzorg Op School (MOS) vind je op de MOS-webstek www.milieuzorgopschool.be

Oprukkend MOS

MOS in de basisschool

Een logo staat je goed

Als je school in MOS stapt en met eigen accenten en een creatieve aanpak milieuacties organiseert, kan ze een MOS-logo behalen.

Dat logo is een drieluik. Per schooljaar kan je één deel van het logo aanvragen. Je school bepaalt zelf het tempo waarop ze de drie luiken wil behalen.

Wil jij ook een MOS-logo aan je schoolpoort uithangen? Vergeet dan niet om vóór 15 mei je aanvraag aan je provinciale MOS-begeleider te bezorgen.

Die aanvraag omvat:

- een **kopie van het uitgevoerde actieplan**: welke acties hebben we dit jaar ondernomen? hoe koppelde we dat aan de lessen? welke schakels bezochten we?
- een **beschrijving van de MOS-werking**: wie verzamelt de ideeën? wie werkt het actieplan uit? wie houdt milieuzorg op de schoolagenda? hoe communiceren we over ons project?
- de **aangekruiste indicatorenlijst** waarop je voor elke indicator aanduidt of die voor jouw school een sterk punt of een werkpunt is. Je geeft ook aan of je op korte of lange termijn van deze indicator werk wil maken, of eventueel niet.
- **enkele bijlagen** zoals foto's, knipsels en artikels waarmee je de vooruitgang van milieuzorg in je school onderstreept. Scholen die het tweede luik van het logo aanvragen, tonen aan hoe ze met de werkpunten uit de beoordeling van het project van het vorige jaar zijn omgesprongen.

De *Toelichtingsbrochure voor het aanvragen van het MOS-logo met de nieuwe logocriteria* legt bondig uit wat MOS in ruil voor het MOS-logo van jou verwacht. Je vindt er ook de aan te kruisen indicatorenlijst in terug. Een exemplaar ervan krijg je van je provinciale begeleider.

Als je school volgend schooljaar een logo wil behalen laat je dat vóór de kerstvakantie aan de provinciale begeleiding weten (adresgegevens zie p. 73). Die kan je dan tijdens het tweede semester effectiever ondersteunen.

Het MOS-podium

Een atleet combineert vaardigheden als techniek met uithouding, snelheid, kracht, lenigheid én karakter. Op school is het niet anders. Naast kennis zijn bijvoorbeeld attitudes, leerstrategieën, vaardigheden en creativiteit even belangrijk. Om milieuwinst te maken moet elke leerling naast de nodige kennis ook over een aantal vaardigheden beschikken: werken met onderzoeksmaterialen, kunnen communiceren, leren participeren.

De **MOS-handleiding** legt je haarfijn uit hoe je met milieuzorg begint. Die aanpak breng je via de **MOS-themabundels** in de praktijk. **Afvalpreventie** en **Water** zijn nu al beschikbaar. **Verkeer** ligt vanaf mei '04 klaar. **Natuur op school** en **Energie** verschijnen volgend schooljaar. De themabundels presenteren naast de specifieke achtergrondinformatie ook werkmateriaal en methodieken om het thema in de eigen school aan te pakken. Specifieke **MOS-schakels** laten je toe om met het thema buiten de schoolmuren te trekken. Nuttige adressen en een opsomming van geschikte leermiddelen ronden de themabundels af.

Het olympische minimum hoef je er niet voor te halen. Maar als je met betrokkenheid van de leerlingen aan een breed draagvlak voor milieuzorg werkt en op termijn die milieuzorg in de schoolcultuur integreert, hangt het **MOS-drieluik** ook aan jouw schoolpoort. Een mooie beloning voor de geleverde inspanningen, een gouden medaille waard.

In elke provincie staan er MOS-begeleiders klaar om jouw schoolproject uit de startblokken helpen. De contactgegevens vind je in deze MOSterd op p. 73

Teken en WIN!

Hoe groeit er MOS in jouw school? Hoe denken de kinderen over Milieuzorg Op School? Prikbord is het interactieve luik van de MOS-webstek met een **galerij met kindertekeningen** over MOS-activiteiten op school.

Bezorg de tekeningen van de kinderen van je klas/school aan MOS. Die tekeningen bewijzen dat de kinderen werkelijk met MOS bezig zijn. Je leerlingen maken kans om **1 of meer van de tien boeken-cd-bonnen van 20 EUR** te winnen.

Je bezorgt de tekening(en) met vermelding van de namen van de artiest(en) **vóór 15 juni** aan de MOS-coördinatie: *Aminabel, Milieuzorg Op School, MOS-galerij, Koning Albert II-laan 20 bus 8, 1000 Brussel.*

Je kan de tekening(en) ook digitaal bezorgen aan *mos@lin.vlaanderen.be*
De winnaars bewonder je vanaf 21 juni op de MOS-webstek: *www.milieuzorgopschool.be*
Klik op *Basis, Prikbord* en kies dan *Galerij*

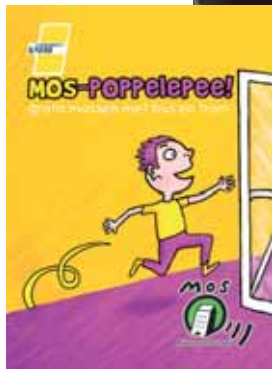
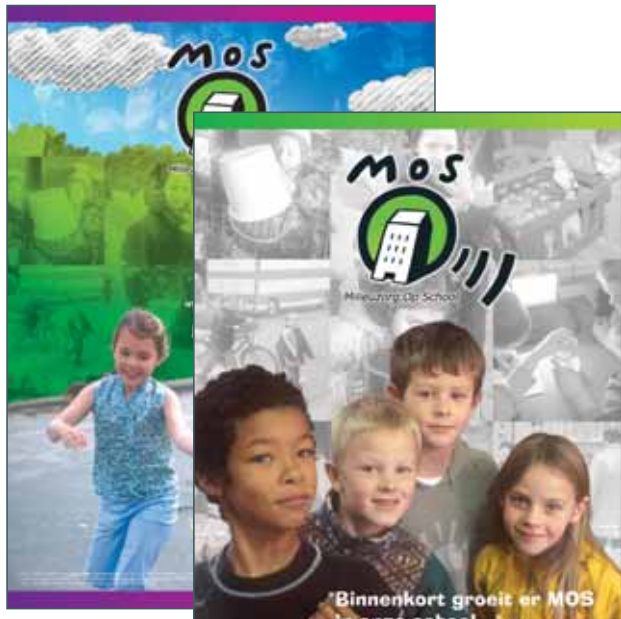
de groene ziddlers

Beschikbaar materiaal MOS-basis

- ★ **'Nogal wadies'**: de MOS-folder stelt het project Milieuzorg Op School voor.
- ★ **'Handleiding MOS basisonderwijs'**.
- ★ Themabundel **'Afvvalpreventie'**
- ★ Themabundel **'Water'**
- ★ Themabundel **'Verkeer'** VERWACHT
- ★ Brochure **'Toelichting voor het aanvragen van het MOS-logo basisonderwijs'** NIEUW
- ★ **Affiches** 'Binnenkort groeit er MOS in onze school...', 'Vanaf nu groeit er MOS in onze school...', 'Kijk, zo groeit er MOS in onze school...'
- ★ **MOS-Poppelepees** en de **'Leidraad voor schakelbezoek met De Lijn'** voor gratis vervoer met je klas naar de MOS-schakel van je keuze.

Je krijgt het MOS-materiaal te pakken via je provinciale MOS-begeleider(s).

Oprukkend MOS

Praktijkvoorbeelden basis

De soepjurk van de Groene Ridders

"Onze interesse is er meteen. We installeren een MOS-werkgroep met een afvaardiging van ouders, leerkrachten, directie en schoolbestuur. Tegelijkertijd stampen we een milieuraad met leerlingen van het vierde tot het zesde leerjaar uit de grond. Wie in deze raad zitting wil hebben, neemt deel aan het grote milieudebat in die klassen. Na dit debat kiest elke klas zijn 'Groene Ridders'. De MOS-werkgroep legt de prioriteiten voor het schooljaar vast en beslist om aan afval te werken.

Ook de Groene Ridders uit de milieuraad beginnen met hun acties. Via poppenkast en toneeltjes en met spandoeken en affiches stellen ze het project in alle klassen voor. Ze vragen de kinderen een duimafdruk op papieren nestkastjes te maken. Die worden dan op grote bomen gekleefd. Het bos wordt in de refter geplant en alle bezoekers aan de school kunnen het kunstwerk bewonderen.

De milieuraad start een affichecampagne om de ouders ervan te overtuigen om 'Natuurouder' te worden. Tien gemotiveerde ouders volgen hiervoor een opleidingscursus.

Eind maart staan we klaar voor ons afvalproject. We openen de MOS-veertiendaagse met het toneelstuk 'Een engel in een soepjurk' uit de MOS-themabundel Afvalpreventie.

Elke klas werkt aan afvalpreventie: sorteren, recyclen, composteren en brengt een bezoek aan een afvalverwerkend bedrijf. Samen met de milieudienst installeren we een minicontainer-park met een demonstratie voor elke klas. Ouders en leerkrachten bouwen samen een kippenren. De kinderen krijgen in die twee weken zicht op de actiepunten die de MOS-werkgroep en milieuraad naar voren schoven.

Op het einde van de projectweken stellen de kinderen hun werkjes voor in een zelfgebouwd museum. Ze bevestigen ingezamelde brikjes aan een lading paletten. Die doen dan dienst als de 'sprekende' muren van het museum en geven de kinderen een idee van het aantal brikjes die de school maandelijks weggooit.

Na deze actie bannen we de brikjes en het zilverpapier definitief uit onze school. De kippen houden onze etensresten uit de afvalzak en een compostvat doet de rest."

Basisschool De Kleine Prins, Menen

Gezocht: verkeersactiviteiten (m/v)

Heel wat scholen leggen bij het thema 'verkeer' de link met verkeersveiligheid. Veel moeilijker is het om leermiddelen en schakels te vinden over het milieuaspect van verkeer. De Horizon doet dat. Een van de activiteiten van de school is de actie **Versier eens iets, versier een fiets**. Daarmee vraagt de school aandacht voor het gebruik van de fiets. Kinderen en hun ouders versieren hun fietsen, een jury deelt per klas een prijs uit voor de mooiste creatie. Samen met het oudercomité stelt de school een 'vervoerplan' op en het jaarlijkse bezoek van de Sint staat in het teken van verkeer. De school zoekt nu naar andere leuke MOS-activiteiten voor het thema 'verkeer' met het milieuaspect als invalshoek. Scholen met ervaring met en ideeën over dergelijke verkeersacties spelen die het beste door aan de projecten- en ideeënbank van de Limburgse MOS-begeleiders (tel. 011 26 54 59, jlambrix@limburg.be). Die zorgen er dan wel voor dat de inspiratie ter plaatse geraakt.

Basisschool De Horizon, Hamont-Achel

Afval uit de ruimte

Gisteren ontplofte er een ruimtetuig boven Vlamertinge. De hulpdiensten konden nog enkele levende ruimtewezens uit de wrakstukken redden. Die werden ziek van het teveel aan afval aan boord. Hun woordvoerder doet een oproep aan onze kinderen om hen te helpen het afval te verminderen.

(Van onze reporter ter plaatse)

Al enkele jaren besteedt de Kleuter- en Lagere school van Vlamertinge aandacht aan milieuzorg. Het thema komt in de lessen aan bod en de kinderen nemen deel aan de planning en uitvoering van milieuvriendelijke acties. De milieuwerving heeft drie poten:

- de **schooltuin 't Opschietertje**: tuinbouw, kennismaking met de kweek van groenten, respect voor planten en dieren ...
- de **boerderijklas**: kennismaking met landbouw, respect voor planten, dieren en het werk van de landbouwer
- het thema afval in het kader van MOS.

Met haar afvalproject wil de school preventief werken. Ze stelt zich de vraag hoe ze haar afvalberg kan verkleinen zodat de omgeving van de school er beter van wordt.

Elke maand plaatst de school één aspect van afval bij de kinderen in de kijker. Ze start nu met het project 'Afval uit de ruimte' omdat er een ruimteschip boven Vlamertinge is neergestort. De ruimtewezens die uit het toestel werden gehaald, kampten met een overvloed aan afval. Ze werken met de kinderen een aantal acties uit:

⊙ 'Sorteer in 't afvalstraatje, dan ben je mijn maatje'
Samen met het oudercomité leggen kinderen en ruimtewezens een afvalstraatje aan.

⊙ 'Gebruik de brooddoos, anders word ik boos'.
De school weert aluminiumfolie. De kinderen en ruimtewezens ontwerpen een alternatieve brooddoos.

⊙ Een enquête voor de ouders over het gebruik van retourflessen. Met die bevraging wil de school de ouders sensibiliseren en hen bij de besluitvorming betrekken.

⊙ Schoolfeest met tentoonstelling en presentatie van de milieuwerving op school. De ouders volgen een 'groene nocturne' in de school waar ze de resultaten van de milieuwerving bekijken: schooltuin, boerderijklas, afvalproject. De kinderen werken in doe-ateliers aan milieuzorg.

⊙ Invoering van het nieuwe drankstelsel.

Kris Deuloo, Vrije Gesubsidieerde Kleuter- en Lagere school, Vlamertinge

Rode draden in groene projecten

Heel wat scholen werken een verhaal, een startmoment of de rode draad van een milieuthema creatief uit zodat de kinderen er het hele schooljaar warm voor lopen.

❑ MOS overwint SMOS

Leerlingen controleren via een beurttrol de inhoud van de groencontainer en de vuilnisbak voor PMD. Het 'foute' afval hangen ze aan een wasdraad op de speelplaats. Zo stimuleert de school de kinderen om nog meer afval te voorkomen en juist te sorteren. "Uit het verhaal **Meneer Pig en de drie wolfjes** van Marc de Bel halen we inspiratie voor een toneeltje. Als startmoment kondigen enkele leerkrachten het thema afvalpreventie aan, verkleed als Pig en de drie wolfjes. De wolfjes vragen hulp aan de kinderen om de afvalberg te verkleinen en na te gaan of de school wel goed sorteert. Ons schoolfeest op het einde van het schooljaar krijgt de titel 'MOS overwint SMOS'. De leerlingen sluiten dan via allerlei spelen op een leuke manier het thema af."

Gemeentelijke Lagere School De Sleutel, Broechem

❑ Mompelmoes

Begin dit schooljaar stellen de handpoppen 'Sproet en Petoet' zichzelf aan de leerlingen voor. Die ontdekken dat Petoet de milieuvriendelijke en Sproet de 'mompelmoes' is. De twee figuurtjes vormen de rode draad doorheen het schooljaar. Je vindt ze ook terug in de verslagen van de milieuwerggroep, op de brieven naar de ouders en in het milieukrantje 'Sproetepetoet'.

Sint-Michiëlsschool Waarloos

❑ Woeste Willem

"Wij kiezen voor een hoofdthema voor het hele schooljaar. Als apotheose werken we met alle klassen een veertiendaags project uit met het schoolfeest als afsluitmoment. Het eerste schooljaar werken we aan het thema 'water'. Piraat Woeste Willem brengt zijn koffer van overzee mee en haalt er elke dag een voorwerp uit om mee te werken (Floepje, een schepnetje ...). Enkele leerkrachten brengen de boodschap via een toneeltje. Vorig schooljaar vergroenden we onze school. Voor de veertiendaagse werken we aan het thema 'Van rups tot vlinder'. Dit schooljaar brengt de Kikker van Max Velthuys het principe van de ladder van Lansink aan de leerlingen over.

Gemeentelijke Basisschool Voorheide Arendonk

❑ Milleke Milieu

Twee leerkrachten kruipen geregeld in de huid van Milleke Milieu en Conny Compost. Met deze personages willen we de kinderen meer bij de MOS-acties betrekken. Zo proberen we ze aan te moedigen om de afvalberg van de school te verminderen en het meegebrachte afval juist te sorteren. Daarvoor leren Milleke en Conny de kinderen de tien afvalgeboden.

Sint-Jozef Coloma kleuterschool, Mechelen

Tuin der zinnen

"Achterin de school ligt nog een stuk grond braak. We hoorden al eens van het begrip 'voedselbos' en vinden dat een leuk idee. Een voedselbos staat vol bomen, struiken en planten die vruchten voortbrengen. Door de onverwacht eetbare en geurende gewassen, de gekste kleuren en vreemdste vormen is het een tuin om te voelen, te ruiken en te proeven. We leren te vaak dat we bloemen en planten niet mogen aanraken. Een eettuin vraagt juist om zo'n contact.

Een klas wiedt het onkruid en brengt het naar de composthoop. Andere kinderen bouwen een muur van gevlochten takken rond het bos. Nog andere werken aan een ingang met een echte poort. Met paaltjes leggen we een kronkelwegje aan. Enkele leerlingen slepen met kruiwagens verhakselde takken aan en vullen het weggetje op.

Zoals een echt bos bestaat een voedselbos uit verschillende lagen. De bomen vormen de toplaag. Van de ouders krijgt de school een notelaar en een pruimenboom. We planten ook nog een vijgenboom, een kerselaar en een kweeperelaar. Iets lager in het bos vind je de struiklaag. We planten er hazelnoot, framboos, jostabes, mispel, cassis, myrtille, vlier en druivelaar. Voor de kruidlaag kiezen we voor bosaardbeitjes - ideaal tegen onkruid -, pompoenen en rabarber."

Stefaan De Voogt, MOS-verantwoordelijke De Boomgaard, Brugge,
tel. 050 35 34 38
stefaan.de.voogt@boomgaard.org

Billy Mos

"In november moeten wij allemaal (= de hele school) in een kring gaan staan. Plots verschijnt er een vuilnisman (= juffrouw Leen) die de vuilniszakken in de container gooit. Billy Mos komt ten tonele. Iedere maand meet hij de stand van zaken op. In oktober vraagt hij (= meester Joeri) ons om ons afval te sorteren en dat doen we ook. In december ontmoeten we Billy Mos opnieuw terwijl de vuilnisman natelt hoeveel zakken we hadden gesorteerd. Billy Mos roept een mevrouw dat haar beklag doet over het feit dat er te veel bomen worden omgezaagd om papier te maken. In januari staat Billy er opnieuw, deze keer niet op de speelplaats maar op het podium in de gymzaal. Billy Mos speelt meester en roept twee leerlingen (= meester Joost en juffrouw Mieke). De ene heeft een brooddoos, de andere veel te veel verpakkingsmateriaal. Met een slogan - 'Zonder brooddoos word ik boos' - roept Billy ons op om geen overbodige verpakking meer te gebruiken. Billy Mos verdwijnt voor de zoveelste keer."

Faisal van De Ark, Vrije Basisschool Koksijde

- * november: 'Brik wordt glas';
 - * december: 'Spaar papier, zo spaar je bomen';
 - * januari: 'Zonder doos word ik boos, zegt de boterham';
 - * februari: 'Mmmm ... daar is de koekendoos';
 - * maart: 'Drink BETER drinkBEKER';
 - * april: 'Composteren kunnen we leren';
 - * mei: 'Schoolfeest: wie afval vermijdt, moet het niet kwijt'.
- De leerlingen krijgen als beloning na de paasvakantie een beker en een koekjesdoos. Samen met Billy Mos wegen ze maandelijks het afval. De kinderen van het vijfde leerjaar verwerken de gegevens in de klas. De grafieken hangen in de school. Sommige fracties - papier nog niet - werden al gehalveerd.

Nathalie Haentjens, milieudienst Koksijde

Punt van de maand

"In oktober 2003 vinden we een uitnodigende folder over een trefdag over 'water' tussen de schoolpost. Omdat dat MOS-thema ons fascineert besluiten we eraan deel te nemen.

Op school stellen we het project voor. We gaan na wat er al aan milieuvriendelijke acties gebeurt: we sorteren papier, glas, wijn- en kroonkurken en inktvullingen van printers en batterijen; we voorkomen afval omdat we brooddozen en glazen retourflesjes gebruiken; we verzorgen konijnen, kippen en cavia's; we hebben een schooltuintje en groene hoekjes op de speelplaats; er staan 3 compostvaten, een kikker- en dolfijnvuilnisbak om het afval op de speelplaats te sorteren.

We doen dus al heel wat, maar het verloopt weinig gecoördineerd en over wat we doen verneemt de buitenwereld nooit iets.

Daarom willen we MOS-school worden. **De hulp, begeleiding, praktische werkbundels, nieuwsbrief en het zevenstappenplan zullen ons zeker van pas komen.**

Nu zijn we dus echt gestart. In januari ondertekent iedereen op school de milieubeleidsverklaring. Een kerngroep van zeven leerkrachten trekt de milieufacties op gang en elke leerkracht 'vertaalt' het maandelijks actiepunt naar de leerlingen. We kiezen voor een 'puntje van de maand' om de dingen die we doen extra te belichten en ze in het MOS-project te kaderen. Ons actiepunt voor januari is **batterijen**. Voor februari kiezen we voor **zorg voor de dieren rondom ons**, ideaal thema voor de winter. Maar is de maand van de **afvalpreventie**, in april gaan we **milieuvriendelijk naar school**. Het thema van mei is **werk in de schooltuin**, dat van juni is **sorteren om te recyclen**.

Op drie plaatsen in de school hangen MOS-affiches met de actiepunten en een bijpassende slogan. In elke klas groeit er een MOS-boekje met het puntje van de maand en elke leerling heeft een MOS-onderdeeltje in haar of zijn W.O.-map.

Met de kerngroep vullen we de milieubevraging in. Op basis van de resultaten daarvan kleuren we **ons werkplan voor de volgende jaren in**. Elke collega maakt ook werk van de MOS-activiteitenbevraging die dan een deel kan worden van ons schoolwerkplan.

We willen onze kerngroep graag uitbreiden met (groot-)ouders, leerlingen en ondersteunend personeel. Hoe we dat concreet gaan aanpakken, wijst de toekomst wel uit."

Broederschool Sint-Ulriks-Kapelle, Dilbeek

Afvalhuisjes

In het Afvalhuisje wonen mevrouw AF en meneer VAL. Het zelfgebouwde huisje verbergt enkele afvalopen deksel achter de raamopeningen. De kinderen werpen er vlot en correct hun afval in. **Voordien hadden ze het moeilijk om met hun handen vol de deksels open te krijgen.** Met de kleurige huisjes werd het milieustraatje meteen een stuk aantrekkelijker. De gemeentelijke milieudienst belooft de scholen van de gemeente omdat ze een heel jaar hard aan MOS hebben gewerkt en doet elke school zo'n huisje cadeau. De afmetingen van de weerbestedige huisjes zijn kindvriendelijk. Om geurhinder te voorkomen werden de raampjes van een klapluikje voorzien. Op die manier ondersteunt de gemeente Borgloon op een plezierige en creatieve manier de MOS-projecten van de lokale scholen. De inspiratie hiervoor kwam van de provinciale MOS-begeleiders. Meer info over afvalhuisjes vind je bij het Limburgse MOS-team, 011 26 54 59, mos@limburg.be

Fiets verdringt auto aan schoolpoort

"Almaar meer ouders laten de auto staan om hun kinderen naar onze school te brengen. Ook fietskarren en aanhangfietsen worden een vertrouwd beeld. Het schamele fietsrek op de speelplaats voldoet niet meer. Tegen alle muurtjes staan fietsen en aan alle hekkens worden fietsen vastgeketend. Een stuk speelplaats aan meer fietsen vastgeketend. Een stuk speelplaats aan meer fietsen rekken opofferen is niet verantwoord. Daarom richten we met de ouders een 'werkgroep fietsenstalling' op. Al gauw ontdekken we dat de school voor de zeven parkeerplaatsen bij de schoolpoort een flink stuk grond afstand. Een ouder-architect raadpleegt de plannen op het kadaster, en wanneer we bevestiging krijgen staat ons besluit vast: **de zeven parkeerplaatsen moeten plaats ruimen voor een grote fietsenstalling**. De symbolwaarde van deze beslissing vinden we belangrijk: onze school kiest niet langer voor de auto, maar voor de fiets. Hoeveel extra fietsen moeten we een plaatsje geven? De werkelijke behoefte blijkt een flink stuk groter dan we hadden ingeschat. Een vergelijkende studie van bestaande fietsenrekken bewijst dat we stevige rekken nodig hebben. Daar kunnen ouders met een kleuter in het kinderzitje zonder risico op valpartijen hun fiets veilig inschuiven. De dienst Mobiliteit van de stad is onder de indruk van ons stevig dossier, want we krijgen van de stad alles wat we vragen. De

zeven parkeerplaatsen gaan er aan en er komen **veertig degelijke fietsklemmen voor in de plaats**, met tussenin ruimte voor de fietskarren. Het oude fietsrek binnen de schoolomheining dient nu voor de kleinere fietsen en voor de fietsen die op de school overnachten. Ook de ingang van de peuterschool krijgt een fietsrek. De goede infrastructuur werkt aanstekelijk. De fietsers zijn vooral onder de jongere ouders een meerderheid, het aantal kleuterfietsen neemt toe en onder de fietsende ouders ontstaat een **wij-gevoel**." *Jan Boddaert, ouder Freinetschool Het Trappenhuis, Gent*

Meer verhalen van en over
 MOS-basisscholen en
 MOSprojecten
 vind je op de MOS-webstek
www.milieuzorgopschool.be
 Klik op Basis.

21 | WOENSDAG
 MEERTRIE
 MITTWOEDAG
 APRIL | AVRIL | APRIL | APRIL

Bever wordt pauw

Drie leerlingen van het zesde leerjaar stellen zich in oktober kandidaat voor de verkiezing van onze eerste kinderburgemeester. Net als bij de verkiezingen voor grote mensen brengen de leerlingen in een hokje hun stem uit. Uiteindelijk gordt de echte burgemeester van Aarschot *Steffi Berghmans* de sjerp om. Meteen kan de kindergemeenteraad aan de slag. Het afval op de speelplaats staat bovenaan de agenda. Dat knelpunt komt de leerlingen stilaan de strot uit, en bovendien wordt ons afval niet eens gesorteerd. De kinderen zijn de drankjes in brik meer dan beu. Het lijkt erop dat de school dringend aan MOS toe is: **Zonnedorp wil een afvalarme school worden!**

De provinciale MOS-begeleider stelt het project aan leerkrachten en ouders voor. De kindergemeenteraad bazuint via affiches uit dat onze school een MOS-school wordt. De raadsleden vragen de leerlingen **manieren te bedenken om onze afvalberg aan te pakken.** Met de poetsdienst werkt de kindergemeenteraad een ruw plan uit. De prijzen van dranken in retourflesjes worden opgevraagd. Gelukkig blijkt retour goedkoper dan drank in brik. Een meevaller. Nu moeten alle vuilnisbakken van de speelplaats weg. We willen enkel nog kleine vuilnisbakjes in dezelfde kleur als de grote containers in de klassen overhouden. Zo is het voor de kleintjes een makkie om het juiste afval in de juiste bak te kieperen. Het afval naar de container brengen komt als **taak op het 'beverbord'** (van de stad van Axen) van alle klassen. En de mensen van de poetsdienst? Die glunderen. Ze hebben niet alleen hun zegje mogen doen, maar dankzij de nieuwe regeling wordt hun taak lichter. Al deze maatregelen zijn nog maar een begin. In maart organiseren we een projectweek met toonmoment voor onze ouders en geïnteresseerden. Dat is dan meteen de start om het afvalprobleem ook met de ouders aan te pakken. We vinden dat we dit jaar al heel wat hebben gepresteerd, daarom vragen we het MOS-logo aan. Misschien worden we wel de eerste Aarschotse basisschool met een logo. Fier dat we zullen zijn. (De pauw van de stad van Axen?)

BSGO Zonnedorp Aarschot, www.zonnedorp.be

04 2002
14 1 2 3 4 5 6 7
15 8 9 10 11 12 13 14
16 15 16 17 18 19 20 21
17 22 23 24 25 26 27 28
18 29 30

Beleg in ei-aandelen

- Lola: "Yow, ik ben de hipste kip van de bende."
- Pluma: "Hé, hallo dom kieke. Ik ben dat wel, hé."
- Lola: "Ik ben geen kieke maar een hippie."
- Pluma: "Ssst ... we moeten ons eerst effe voorstellen. Wij zijn Lola en Pluma."
- Lola: "Of beter gezegd de allergaafste kippen van de bende."

"Sinds vorig schooljaar zijn we de trotse eigenaars van een droog kippenhok uit FSC-hout met zitstok, stro en buitenloop. In 'Ons Kiekenpaleis' wonen drie kippen van het oude Vlaamse Harco-ras: **Gemma, Jeanne en Marthe**. Ze zijn onze ambassadrices voor recycling. Met een frisse kakel persen onze gevleugelde afvalverwerkers elke dag een vers ei. Tijdens de open-deurdag in april huldigen we het hok en de kippen officieel in. Elke leerling doet onderzoekswerk, neemt deel aan bijeenkomsten, zet haar origineelste kippenbeentje voor en participeert aan klasoverschrijdende activiteiten. De zes-deklassers schrijven het toneelstuk 'The Chickieshow' en brengen het met eigen decor en muziek. Ook de ouders zijn bij het hele kippengebeuren betrokken. Zo kunnen ze in een goede belegging investeren door een kip als peter of meter te adopteren. In ruil hiervoor krijgen ze een door de leerlingen ontworpen geboortekaartje als certificaat.

Vrije Basisschool Berlaar

Oprukkend MOS

MOS in het secundair

De kracht van het logboek

Het Groene Schoollogo is geen doel op zich, wel de bekroning van een jaar inzet voor een beter leefmilieu op school. Je school bepaalt zelf het tempo waarop ze de drie luiken van het logo wil behalen. Als je Rapport 1 met de planning van de milieuwerking hebt ingediend, kan je zo'n logo behalen. De criteria voor het eerste, tweede of derde luik van het logo zijn uiteraard verschillend. Meer daarover vind je in de handleiding 'Wij zijn van het milieu'.

Als kandidaat logo-school bezorg je **Rapport 2** met het verslag van de werking en realisaties van je school **vóór 15 mei 2004** aan je provinciale begeleider. Rapport 2 bevat een dossier met **bewijsmateriaal**, een **logboek** en een **zelfevaluatie**. De laatste twee documenten vind je in de **Handleiding** en ook in de 'Toelichting - Ga voor het logo Groene School 2003-2004' of op de website www.milieuzorgopschool.be

Je provinciale begeleider vult aan de hand van de gegevens uit Rapport 1 en Rapport 2 het 'begeleidersdossier' voor jouw school in dat hij of zij aan de **logojury** voorlegt. Die jury houdt rekening met de contacten die de MOS-begeleider met jouw school heeft gehad. Ze bestaat uit vertegenwoordigers van de onderwijsinspectie, pedagogische begeleidingsdiensten, provinciale milieudiensten en andere deskundigen. De voorzitter van de jury brengt je school voor het einde van dit schooljaar op de hoogte van het resultaat van de evaluatie.

De MOS-finalisten

Volgende scholen stellen zich dit jaar kandidaat voor het **derde en laatste luik van het logo Groene School**:

- Limburg:** Secundaire School voor Buitengewoon Onderwijs van de Gemeenschap, Genk; Middenschool en Humaniora Kindsheid Jesu, Hasselt; Sint-Jan Berchmansinstituut, Zonhoven; Middenschool Dilsen-Stokkem.
- Oost-Vlaanderen:** Koninklijk Technisch Atheneum II, Aalst; OLV Presentatie - Campus Handelsschool Lokeren; Abraham Hans Middenschool, Oudenaarde; Instituut Berkenboom, Sint-Niklaas.
- Vlaams-Brabant:** Buitengewoon secundair onderwijs Ter Bank, Heverlee; De Wijnpers - Provinciaal onderwijs, Leuven; Sint-Jozefinstituut, Tienen.
- West-Vlaanderen:** VTI 2 Sint Lucas, Menen; Sint Idesbald, Roeselare; Technisch Instituut Heilige Familie, Ieper.
- Antwerpen:** Sint-Jozefcollege, Turnhout; MSGO De Wamp, Arendonk; Sint-Ludgardisschool, Antwerpen; Instituut Spijker, Hoogstraten.

De namen van alle kandidaat-logoscholen vind je op www.milieuzorgopschool.be

Encyclopedie van ideeën

Hoe plan en beheer je een project op school? Hoe motiveer je anderen? Hoe werkt een milieugroep? Hoe besteed je aandacht aan een milieuthema?

Ervaren scholen in milieuzorg en projectwerking weten misschien het antwoord op die vragen, beginnende scholen kunnen van die ervaringen leren. Praktijkvoorbeelden, successen en mislukkingen kunnen een houvast bieden. Daarom bundelt MOS de **verhalen, belevenissen, acties en projecten van een twintigtal secundaire MOS-scholen** in een 'praktijkboek'.

De vijf MOS-criteria - planning, participatie, communicatie, continuïteit en structurele inpassing, milieu- en educatieve winst - vormen de leidraad voor de verschillende hoofdstukken. Ook de zeven aandachtsvelden (groenvoorziening, afvalpreventie, water, energie, verkeer, keuken&kantine en materialen) komen ruim aan bod. Het praktijkboek levert een vat vol informatie die elke school voor haar milieuzorg kan inspireren. Het praktijkboek gaat ook de op de loer liggende drempels en valkuilen niet uit de weg.

Het **praktijkboek** is een naslagwerk voor de milieugroep op school en een leesbaar werkstuk voor iedereen op school die met milieuzorg bezig is: leerling, poetsvrouw, leerkracht, ouder, directie.

Het praktijkboek verschijnt in het eerste trimester van het volgende schooljaar.

Leg je school op de milieurooster

Voor je een milieuzorgsysteem in je school invoert, doe je er goed aan om eerst de milieusituatie van je school te inventariseren. Waar zit je school goed en waar scoort ze slecht op milieuvlak? De **nieuwe cd-rom 'Wij zijn van het milieu - Milieu-audit'** helpt je om op een gebruiksvriendelijke manier je school op de milieurooster te leggen. Aan de hand van 54 vragen zet je de huidige milieusituatie van de school in grafiek. Het resultaat van de audit geeft aan voor welke aandachtsvelden je school het beste en het minste scoort. Je kan dan in eerste instantie werk maken van dat aandachtsveld dat het zwakste scoort. Die aandachtsvelden zijn **afval, water, groenvoorziening, verkeer, energie, keuken&kantine en materialen**. Leerlingen, leerkrachten, directie, secretariaat, onderhoudspersoneel vullen zowel **gemeenschappelijke** als **specifieke doelgroepvragen** in. Op die manier krijg je een globaal resultaat van hoe de hele school de milieusituatie op school ervaart. Naast het resultaat van de audit kunnen ook andere argumenten als studieaanbod, ligging, schoolbevolking, schoolcultuur en strategische overwegingen de keuze van het eerst aan te pakken aandachtsveld bepalen.

De audit met de 54 vragen is vooral geschikt voor scholen die nu in het project stappen. Je bekomt de cd-rom via je provinciale begeleider (contactgegevens zie p. 73). Een voorproefje van de vragen vind je op de MOS-webstek www.milieuzorgopschool.be onder 'milieuaudit'.

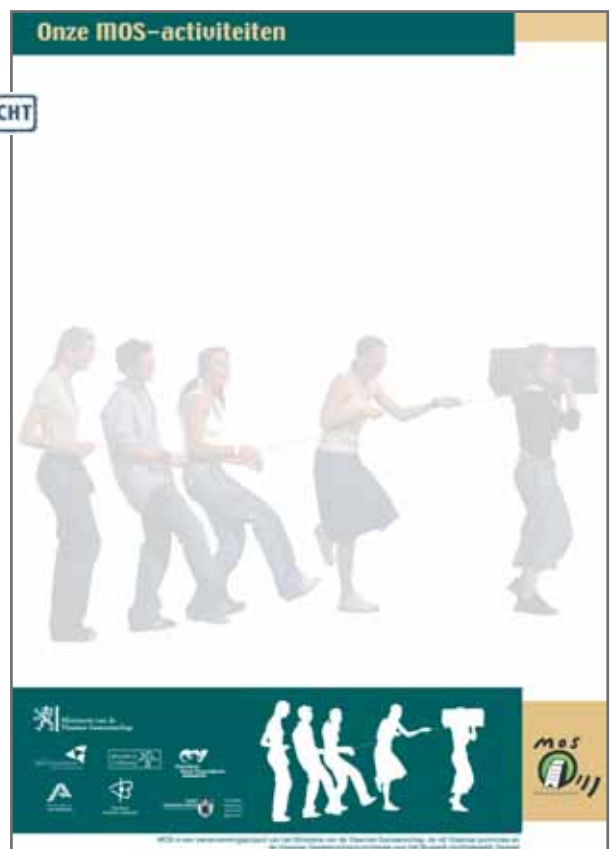
Hoe worden wij ook MOS?

- 1 Je maakt een afspraak met je provinciale begeleider (zie gegevens p. 73). Hij of zij **licht het project in je school toe** en bezorgt je de handleiding 'Wij zijn van het milieu'.
- 2 Dan zend je de **milieubeleidsverklaring**, ondertekend door de directie, naar je provinciale begeleider. Daarbij volg je het stappenplan uit 'Wij zijn van het milieu'. Als je school al eerder aan milieuzorg heeft gewerkt, kan je je kandidaat stellen voor het eerste luik van het Groene Schoollogo en je deelnameformulier vóór 1 november 2004 insturen. Maar je kan ook aan milieuzorg werken zonder je voor het logo kandidaat te stellen. Ook dan kan je een beroep doen op de provinciale begeleiding.

Beschikbaar materiaal MOS-secundair

- ★ **'Nogal wieses'**: de MOS-folder stelt het project Milieuzorg Op School voor.
- ★ **'Wij zijn van het milieu'**: de handleiding MOS-secundair.
- ★ Cd-rom **'Wij zijn van het milieu - Milieu-audit'** **NIEUW**
- ★ Cd-rom **'Milieu-audit en audit zeven aandachtsvelden'** **VERWACHT**
- ★ **'Vuur, water en wind'**: brochure over het waarom, wat en hoe van het project MOS-Groene School.
- ★ **Affiches** 'Wij zijn van 't milieu'; 'Ik ben van 't milieu'; 'Wij gaan voor het logo Groene School'; 'Ik ga voor het logo Groene School'.
- ★ Blanco **affiche** 'Onze MOS-activiteiten'
- ★ **Bladwijzers** 'Niet goed wijs' en 'MOS-aandachtsvelden'.
- ★ **Zelfklevers** 'Ik blijf plakken tot we dat logo hebben' of 'Wij blijven plakken tot we dat logo hebben'.
- ★ **Praktijkboek** Milieuzorg Op School met tientallen praktijkvoorbeelden **VERWACHT**

Je krijgt het MOS-materiaal te pakken via je provinciale MOS-begeleider(s).

Visserij en multimedia

Hogeschoolstudenten brengen slechts een beperkte tijd van hun dag op de campus door. Dat maakt het moeilijker om doeltreffend met hen te communiceren. De Katholieke Hogeschool Kempen, campus Vorselaar, gebruikt daarvoor de plaats waar de student elke dag langsloopt - de trappenzaal - en een van zijn basisbehoeften - eten. Cafeteria en refter zijn de plaatsen waar je elke student bereikt. De leden van de milieuwerggroep maakten een powerpointpresentatie die ze tijdens de middagpauze in de refter projecteren. Als je weet hoe mensen op een televisiescherm in een café reageren, kan je er van op aan dat ieders blik wel minstens een keer naar de projectie wordt toegezogen. Langs de leuning van de trappen brengen de leden van de werkgroep netten aan. Daarin zitten de verschillende afvalfracties verstrikt die de studenten dagelijks produceren. Op die manier worden ze constant met hun eigen rot-zooi geconfronteerd.

Katholieke Hogeschool Kempen, Vorselaar

Koning Plasticus

“We wilden op een originele manier met MOS starten en herschreven het toneelstuk ‘Afvallmonster’ tot ‘Koningin Plastica’, een voorstelling van een twintigtal minuten. De leerlingen van de werkgroep milieù voeren het toneeltje in alle klassen op. Daar wordt het stuk besproken en iedereen gemobiliseerd om werk te maken van een propere speelplaats. Tijdens de lessen plastische opvoeding knutselen we met afvalmateriaal decoratieve elementen in elkaar. We ontwerpen een pak waarmee de groene leerkracht of Koning Plasticus elke week op de speelplaats een **niet-bestrafende controle** uitvoert. In april plannen we een milieudag voor alle klassen met een bezoek aan het containerpark, de afvalintercommunale IVVA en het waterzuiveringsstation van Dilsen-Stokkem. Aan de vijver van het Domein Pietersheim gaan de leerlingen met waterkoffers aan de slag. Al de verplaatsingen doen we met de fiets. Op minder dan een schooljaar tijd verzetten we hier een berg werk. Directie, leerkrachten én leerlingen sparen tijd noch moeite om iedereen te sensibiliseren en bij MOS te betrekken.”

Milieuwerggroep Sint-Vincentius Middenschool, Lanaken

Minder last met MOS

“Onze leerlingen Kantoor werken in de praktijklessen zoveel mogelijk ervaringsgericht. Via een toerbeurtsysteem helpen ze op het secretariaat bij het telefonische onthaal, in de drukkerij en in het economaat. We beschikken over een ingerichte kantoorruimte met bureaus, viafoon, archiefkasten, computers, internetaansluiting. Tijdens de seminars doen de leerlingen praktijkervaring op in het **simulatiekantoor** waar ze een aantal fictieve en reële opdrachten uitwerken. Een reële opdracht is de opvolging van het MOS-Groene Schoolverhaal van onze school. Als kandidaatschool voor het derde luik van het Groene Schoollogo wordt er van ons verwacht dat we een planning opmaken en een **logboek** van onze ‘groene acties’ bijhouden. Enkele leerlingen van het vijfde jaar Kantoor nemen deze taak op zich. Ook het Groene schooldossier van onze collega's van de campus hotel-bakkerij volgen ze op. De leerlingen van vijf Kantoor staan ook in voor de verslagen van de vergaderingen van de MOS-werkgroep en ze houden onze milieubibliotheek up-to-date. Voor al deze taken krijgen ze voldoende tijd tijdens de praktijklessen.

Met deze manier van werken komen we tegemoet aan heel wat vakgebonden en vakoverschrijdende eindtermen: de leerlingen leren vergaderen, noteren, verslag uitbrengen, klasseren... We werken aan de vakoverschrijdende eindtermen milieueducatie, sociale vaardigheden, opvoeden tot burgerzin en leren leren. Wat ons vooral stimuleert om op deze weg verder te gaan is de grote betrokkenheid van de leerlingen bij het MOS-project. Het concept van MOS en de **vijf criteria die het project vooruithelpen** zijn hen via het logboek goed bekend. De leerlingen gaan dan ook vrij snel kritisch meedenken over de manier waarop we in de school over de MOS-werking communiceren, hoe we de werking een continu karakter kunnen geven en hoe we meer leerlingen en leerkrachten bij het project kunnen betrekken. Dat hierbij de planlast voor mij als MOS-verantwoordelijke afneemt, is mooi meegenomen.

Greet Pauwels, OLV-Presentatie, campus Handelsschool, Lokeren

De MOStaal

Je school kan je op verschillende manieren milieuvriendelijker maken. Basisvoorwaarde hiervoor is dat iedereen meedoet. *Het Sint-Pieterscollege Jette, het Koninklijk Atheneum Ukkel, het Sint-Lutgardiscollege Oudergem, het Koninklijk Atheneum Toverfluit Sint-Jans-Molenbeek, het KTA Victor Horta Evere, het KA Emmanuel Hiel Schaarbeek* en het *Sint-Jozefscollege Sint-Pieters-Woluwe* maken gebruik van de actuele **aandacht voor de eindtermen tweede en derde graad**. Ook de vernieuwde belangstelling voor **participatie** speelt een rol.

Zowel de leerlingenraad als het lerarenteam doen een beroep op de MOS-begeleider om hun weg te vinden in de doelstellingen en de methodiek van MOS. Het project is een uitgelezen middel om zowel taaldoelstellingen – in Brussel draait veel rond taal – als de verschillende vakoverschrijdende eindtermen op een aangename manier de school binnen te brengen.

In enkele van die scholen draaien leerlingen als 'inleefmoment' een videofilm over de milieusituatie in de refter, de klas, de schoolomgeving, de leraarszaal en het bureau van de directeur. In enkele andere duwt de **MOS-milieu-audit** de neuzen in de juiste richting.

Het resultaat van een globale aanpak is dat iedereen op school van bij het begin bij het project wordt betrokken. Dat verhoogt het enthousiasme en de kans op slagen van het milieuzorgproject.

Radio mos

"We starten met MOS en iedereen zal het geweten hebben. Daarom pakken we uit met een afflictecampagne voor leerlingen, leerkrachten en ouders in alle klassen en gangen. We installeren een MOS-prikbord en openen **een MOS-pagina op de schoolwebstek**. In de lessen plastische opvoeding schilderen we recyclegepanelen voor de afvalstraatjes. Tijdens de startweek van het project licht radio MOS tijdens de pauzes het project toe: overzicht van de geplande MOS-activiteiten, een schets van de milieusituatie op onze school en interviews met leerlingen, leerkrachten en directie. Zo proberen we iedereen voor het project te winnen. De radiomakers van dienst zijn de leerlingen zelf. Milieuzorg benaderen we zoveel mogelijk positief. Radio MOS maakt onze beloningsformule bekend: de onderhoudsploeg duidt maandelijks de netste en best sorterende klas aan. De leerlingen van de laureaatklas winnen een **tweedehandsstrip, bioscooptickets** (niet tweedehands) of **cd-bons** (nieuwe). Een telkens terugkerend verslag van de MOS-werking in het schooltijdschrift en een op stapel staande video over de afvalproblematiek op onze school zitten ook in onze communicatiecampagne."

Danny Van den Broeck,
Heilige Maagdcollège Dendermonde

124 kg in twee uur

Dit schooljaar ondertekende OLVI een milieubeleidsverklaring. In hun startjaar wil de school meteen het eerste MOS-logo aanvragen. 'Afval' wordt het thema, vooral de preventie ervan. De thema's water, energie en verkeer komen zijdelings aan bod.

Als start van het project organiseert OLVI een milieudag. De milieuraad en de milieucoördinator leiden de acties. Bedoeling van deze dag is alle leerlingen bij Milieuzorg Op School te betrekken.

Tijdens het eerste en tweede lesuur van de dag verzamelen de leden van de milieugroep allerlei spullen van medeleerlingen om die in hun **eigen kringloopcentrum** te verkopen. Alle andere leerlingen kiezen uit een aanbod van andere activiteiten: verzamelen van zwerfvuil in de buurt van de school (124 kg!), toneel, schrijven van gedichten en uitwerken van slogans, knutselen van muziekinstrumenten met afval, een film met een quiz over watergebruik. Tijdens de speeltijd zorgt de school voor gratis verse soep om aan te tonen dat een 'gezond tussendoortje' ook afvalarm kan zijn.

Vanaf het derde lesuur stromen de leerlingen samen in de refter voor een toonmoment. Alle voorbereide werkjes worden er uitgesteld. Meteen de gelegenheid om de nieuwe sorteervriendelijke vuilnisbakken officieel te onthullen. Als afsluiter showen een aantal leerlingen de kleren die ze zelf met afval hebben gemaakt. Veertien leerlingen vormen op die manier met letters 'milieu op school'.

Vanaf het vierde lesuur is het kringloopcentrum open en spelen de leerlingen op de speelplaats allerlei leuke educatieve milieuspelen. De opbrengst van het kringloopcentrum gaat naar de organisatie Open Hart. Een **gezaamenlijk 'opruimspel'** met extra aandacht voor het sorteren van afval sluit de milieudag af.

Sfeerbeelden van deze milieudag vind je op de website van het OLVI
<http://www.st-pieter.bel~olvilactueel.htm>

Onze-Lieve-Vrouwinstituut Paal, Beringen

Ecoteam on-line

Leerlingen surfen graag op het net om informatie op te zoeken of als ontspanning. Waarom niet het ene met het andere combineren?

De groene leerkrachten van de Antwerpse Sint-Ludgardisschool richten via Yahoo een Groene-Schoolgroep op waar hun leerlingen terecht kunnen voor informatie over het Groene Schoolproject. De laatste berichten verschijnen er on-line, je vindt er **aankondigingen van allerlei acties**, een **kalender**, **foto's** en een **chatbox**. Op die manier blijft iedereen op de hoogte van de laatste ontwikkelingen van en nieuwtjes over het MOS-project.

Communicatie is een van de criteria voor het behalen van het Groene Schoollogo. Met een functioneel gebruik van de multimedia zet Sint-Ludgardis een stap in die richting. Het internet is een medium waarmee de leerlingen vertrouwd zijn en waarmee ze spontaan communiceren. Voorlopig zijn enkel de leerlingen van het Ecoteam en de groene leraren lid van deze groep, maar in de toekomst is het de bedoeling dat elke leerling van de school van dit forum gebruik kan maken.

Yahoo-forum, Sint-Ludgardisschool, Antwerpen

Start a Group - My Groups
Sls_ecoteam · SLS-Groene School
Group Member [Edit My Membership]

Groenafval is weg

Appels plukken op een bioboerderij is één van de activiteiten van de leerlingen tijdens hun Gezonde Week. De frisdrankenautomaat gaat die week dicht en de hele school trakteert zichzelf op een gezond ontbijt.

Maar MOS is meer dan een Gezonde Week. Voor het project werken alle opleidingsvormen zoveel mogelijk samen en gaat er veel aandacht naar de vakoverschrijdende eindtermen. Voor de bouw en inrichting van een kippenren werken de leerlingen van Opleidingsvormen 2 en 3, afdelingen hout, metaal en tuinbouw, samen. Na afloop verwerken de kippen de etensresten van de leerlingen. Het groenafval van de didactische keuken wordt na de uiteenzetting van de Kortrijkse compostmeester vakkundig gecomposteerd. Die compost wordt gebruikt voor de beplanting rond de school. **Met het snoeiafval maken de leerlingen tuinbouw prachtige tuinschermen.** Na een educatieve wandeling in het bos van Ename planten ze inheemse bomen op het schoolterrein. Van het opgehaalde en zijdig beschreven papier maken de leerlingen kladblokken en memoblaadjes. Alle acties lopen het hele jaar door. Dit schooljaar wordt het werkveld 'Milieuzorg Op School' in het schoolwerkplan opgenomen.

School voor Buitengewoon Secundair Onderwijs Ter Bruyninge, Marke

STAGEFIETSEN

De leerlingen van de derde graad lopen geregeld stage in het centrum van Ieper. Omdat je niet alle stageplaatsen te voet of met het openbaar vervoer kan bereiken, zoeken de stagebegeleiders hun leerlingen met de wagen op: een erg milieubelastende keuze. De school kocht daarom vijf fietsen aan om de stagebegeleiders toe te laten om zich snel, efficiënt en milieuvriendelijk te verplaatsen. De andere leraren en het administratief personeel kunnen voor hun korte verplaatsingen over deze fietsen beschikken. Ook de directieleden fietsen nu naar de bijeenkomsten en overlegmomenten in de andere scholen van de scholengemeenschap.

Immaculata, Ieper

Leerkrachten opvoeden

Leerlingen en opvoeders moeten zich verplaatsen om in een bos te kunnen spelen. Zelf beschikken ze over een terrein van 13 ha. Daarom planten de leerlingen er een speelbos van 1800m². De milieuraad van de school ondersteunt het idee van de leerlingen, de ouderraad springt financieel bij en de leerlingen voeren de werken uit. De jongeren van de afdeling tuinbouw maken de grond plantrijp en de kinderen van de lagere school planten zeshonderd struiken. Bomen staan er gelukkig al, maar voor de onderbegroeiing komen er tien soorten struiken bij: snelgroeïende soorten zonder doornen en niet giftig. Ook enkele groenblijvende zodat je er ook in de winter verstopperij kan spelen.

Voor de leerlingen mogen ook de leerkrachten een milieutandje bijsteken. Zwerfvuil op school kan niet, maar in de leraarskamer ziet het er niet altijd netjes uit. De leraars zijn nogal nonchalant met hun afval. Daarom lanceert de MOS-werkgroep hier een actie rond. De leerlingen van de werkgroep ontwerpen kaartjes die de leraars moeten aanzetten om hun eigen lokaal net te houden, af te ruimen en het afval in de juiste vuilnisbakken te gooien. De kaartjes zijn dubbelgevouwen, geplastificeerd en worden in een houdertje op alle tafels geëtaled.

Orthopedisch Centrum Sint Idesbald, Roeselare

MÉÉR VERHALEN
VAN EN OVER SECUNDAIRE MOS-
SCHOLEN EN MOS-PROJECTEN
UIT HET SECUNDAIR ONDERWIJS
VIND JE OP DE MOS-WEBSTEK
WWW.MILIEUZORGOPSCHOOL.BE
KLIK OP SECUNDAIR

Gezonde automaat?

Bij ons op school is er beroering over het al of niet invoeren van een automaat met melkproducten. "We mogen geen snoepautomaat installeren, een frisdrankenautomaat kan ook al niet en nu we een 'gezonde automaat' vragen is er opnieuw weerstand", klaagt de leerlingenraad. Milieuwerkgroep Kreco is er helemaal niet van overtuigd dat die automaat zoveel gezonder is. "Gesuikerde yoghurtjes en platte kaasjes met allerlei aroma's en daarbovenop een assortiment gesuikerde koekjes. Al de producten in die automaat zitten dan ook nog eens in wegwerpverpakkingen en zo'n automaat verbruikt toch ook een flinke slok energie", redeneren de Krecoleden.

Hoeveel energie? Dat willen ze weten. Ze bellen de promoman van de automaat. Die wil natuurlijk onmiddellijk een afspraak maken. Ze houden de boot af en leggen hem enkele vragen voor: "Hoeveel verbruikt zo'n automaat?" Antwoord: "Helemaal niet zoveel, ongeveer 300 euro per jaar". Maar de leerlingen willen weten hoeveel energie hij verbruikt. "Niet meer dan een gewone koelkast", beweert de melkpromoman. "Als we opmerken dat we het juiste kWh-verbruik willen weten, blijkt hij dat niet te weten. Hij moest het opzoeken. Dat zo'n automaat veel elektriciteit verbruikt, is dus niet de zorg van de automatenjongens", zeggen de leerlingen. Ze maken dan maar zelf een rekensommetje en ontdekken dat ze met de energie die zo'n automaat verbruikt een half klaslokaal een heel schooljaar kunnen verlichten. "Nu weten we waarvoor we de energie het beste gebruiken", zeggen die van Kreco.

Sint-Jozefsinstituut, Ternat

Water sijpelt door

Milieubewustzijn aankweken is niet zo eenvoudig. Om onze leerlingen een duwtje in de goede richting te geven, promoten we in onze school al enkele jaren het gebruik van brooddozen en recyclepapier, zamelen we ons afval selectief in, organiseren we een miliequiz en legden we een tuintje aan. Om het derde luik van het logo Groene School te behalen werken we nu een **vakoverschrijdend project** uit: een dag met als thema 'Ruimte voor water', met als ingrediënten:

- hoogtemeting van de Warandeheuvel;
- overstromingen vroeger en nu;
- waterzuivering van het zwembad van het park Halve Maan;
- een bezoek aan de stadswallen met extra aandacht voor de waterlopen in en rond Diest.

Een leerkracht coördineert het project. Zij vroeg aan haar collega's om over het thema water vanuit de verschillende leervakken een zinvolle opdracht te bedenken. Om de inhoud op elkaar af te stemmen, roept ze een viertal gezamenlijke vergaderingen samen.

De verschillende activiteiten van het project worden vanuit verschillende vakken benaderd. Zo onderzoeken de leerlingen het water van de rivier (aardrijkskunde) op samenstelling (chemie) en levensvormen (biologie).

De leerlingen van het vierde jaar ASO nemen via een doorschuifstelsel aan alle activiteiten deel. Ze krijgen een infobrochure met de onderzoekresultaten en aanvullende gegevens. In een later stadium worden die gegevens in de gewone lessen verwerkt. Dat het vak in een ruimere context wordt geplaatst is een meerwaarde voor de leerlingen.

Sint-Jan Berchmanscollege, Diest

2	3	4	5	6	7
9	10	11	12	13	14
16	17	18	19	20	21
23	24	25	26	27	28
30					

Brussel

- ❖ Volgende basis- en secundaire scholen engageerden zich nu ook voor het MOS-project:
BASIS: *Kasterlinden Sint-Agatha-Berchem, Ten Nude en Maria Boodschap Brussel, Koningin Astridschool Laken, Sint-Niklaasinstituut kleuterschool Anderlecht, Basis- en kleuterschool Toverfluit Sint-Jans Molenbeek.* Hierdoor komt het aantal Brusselse basisscholen met een milieubeleidsverklaring op 29.
SECUNDAIR: *Sint-Guido-instituut en Imelda-instituut Anderlecht, KTA Zavelenberg Sint-Agatha-Berchem, Régina Pacisinstituut, Kunsthumaniora en Jan van Ruusbroeckcollege Brussel, Sint-Jozefscollege en Don Bosco-instituut Sint-Pieters-Woluwe, Sint-Pieterscollege Jette, KA Emmanuel Hiel Schaarbeek, KA Toverfluit Sint-Jans-Molenbeek, Lutgardiscollege Oudergem* vernieuwden of tekenden een milieubeleidsverklaring. Hiermee komt het aantal Brusselse secundaire MOS-scholen op 27.
- ❖ *Het Imelda-instituut, KA Toverfluit, Don Bosco-Instituut, KA E.Hiel, Jan van Ruusbroeckcollege, Lutgardiscollege, Sint-Pieterscollege, KTA Zavelenberg, Sint-Jozefscollege en Buso Zaveldal* willen op het einde van dit schooljaar het eerste luik van het logo Groene School behalen.
- ❖ 17 scholen dienden een aanvraag voor een drinkwaterfonteinje in en volgen hiervoor een 'Watertraject' bij Green-Belgium.
- ❖ 6 scholen tekenden in voor het project 't Is Mobilie-tijd' en werken dit schooljaar aan een mobiliteitsproject.
- ❖ 20 basisscholen engageerden zich voor een Aan de Slag-project, een NME-campagne van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

SCHOLEN BEHEREN NATUUR

Als je de kaart bekijkt merk je dat Brussel een groene stad is, met veel parken en kleine natuurgebieden. In het Moeraske van Evere, het Hof ter Musschen in Sint-Pieters-Woluwe, het Kattenbroek in Sint-Agatha-Berchem, de Vogelzangvallei in Anderlecht, het Moeras van Ganshoren, het Park Walckiers en het Moeraske in Schaarbeek voeren **de leerlingen**

van enkele scholen onder begeleiding van Natuurpunt beheerswerken uit. In het Moeras van Ganshoren en 't Hof ter Musschen werken ze samen met Natuurpunt en het Brussels Instituut voor Milieubeheer (BIM). Het natuurbeheersproject van Natuurpunt voor scholen omvat een **voorbereidende klasactiviteit, een doe-moment in het natuurgebied en een opvolgingsactiviteit.** De school zorgt ervoor dat deze 'natuurwerken' kaderen in het normale lesverloop van de leerlingen, binnen de eindtermen wereldoriëntatie voor de basisschool.

MOBILITEIT EN VERKEERSVEILIGHEID

Sinds 2001 werken NMe-Link Brussel en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan een verkeersveilige schoolomgeving. De campagne 't Is Mobilie-Tijd!' wil met de schoolgebruikers aan een andere verkeersattitude werken.

Brusselse scholen die een mobiliteitsproject willen uitwerken kunnen hiervoor een beroep doen op de begeleiding van NMe-Link Brussel: animaties in de klas en in de schoolomgeving, terreinbegeleiding, documentatie... Geen enkele aanvraag is té groot-schalig of té onbeduidend.

Eind vorig jaar verscheen de 'Handleiding Schoolvervoerplannen', aangepast aan de noden van de Brusselse scholen. Deze cd-rom bevat informatie, materiaal, documenten, communicatietips, vragenlijsten en adressen om met een coherent project van start te gaan. De methodiek steunt op drie pijlers: de mobiliteitswerkgroep, de mobiklas en het eigenlijke schoolvervoerplan.

NMe-Link Brussel vzw, tel. 02 209 16 37, fax 02 209 16 31, y.sterckx@nme-link.be

MOS-Brussel, tel. 0473 73 67 30, fax 02 209 16 31, mos@vgc.be

Limburg

De logo-uitreikingen van november 2003 waren een voltreffer. Voor het basisonderwijs luisterde meespeeltheater Wiebe het geheel op met een stuk over de voorkoming van afval. Voor sfeerbeelden van de logo-uitreikingen kan je terecht op www.limburg.be/mos.

Eind februari 2004 ondertekenden 265 Limburgse basisscholen de MOS-milieubeleidsverklaring. Op datzelfde moment liepen er 63 logo-aanvragen binnen voor het schooljaar 2003-2004. Ook dit schooljaar gebruikten heel wat basisscholen de Poppelepee voor een bezoek aan een van de MOSschakels.

Op hetzelfde tijdstip tekenden 113 secundaire en hogescholen de MOS-milieubeleidsverklaring. De nieuwkomers zijn: *Stedelijke humaniora Dilsen-Stokkem*, *Instituut Maria Opdracht Maasmechelen*, *Provinciale secundaire school voor verpleegkunde Hasselt*, *BuSO Sint-Gerardus Diepenbeek* en *de Sint-Vincentius middenschool Lanaken*.

31 Limburgse secundaire scholen vroegen een luik van het MOS-logo aan. 18 ervan - vooral scholen die met het project startten - waren eind vorig jaar aanwezig op de MOS-trefdag met als thema 'hulp bij het aanvragen van een MOS-logo'.

WATERPAKKET

In maart '04 organiseerde het Limburgs Natuur- en milieueducatief Netwerk LIMNET samen met de Limburgse MOS-begeleiders een netoverschrijdende nascholing over water. De MOS-themabundel 'water' voor het basisonderwijs en het integraal onderwijsproject 'Water van alle kanten bekeken' werden er voorgesteld. Dat project voor leerlingen van de derde graad basisonderwijs en de B-stroom van de eerste graad secundair bestaat uit twee onderdelen. Het eerste deel - het halvedagproject - omvat **veldwerk met opdrachtjes over water, planten en dieren in en rond de vijver** en de kwaliteit van het water. Dat veldwerk kunnen scholen zowel in het Provinciaal Domein Nieuwenhoven als in de eigen schoolbuurt uitvoeren.

Een tweede onderdeel is het valiesje met lesmateriaal en lessuggesties om het halvedagproject in de klas voor te bereiden en te verwerken.

Het projectmateriaal bestaat uit een handleiding voor de leerkracht, werkbladen voor de leerlingen en didactisch materiaal voor de klas. Een greep uit de onderwerpen van de koffer: **namen van planten en dieren, oppervlaktespanning, kringlopen, waterspel-**

NAAST KENNIS OOK CREATIVITEIT IN PROJECTGROEP

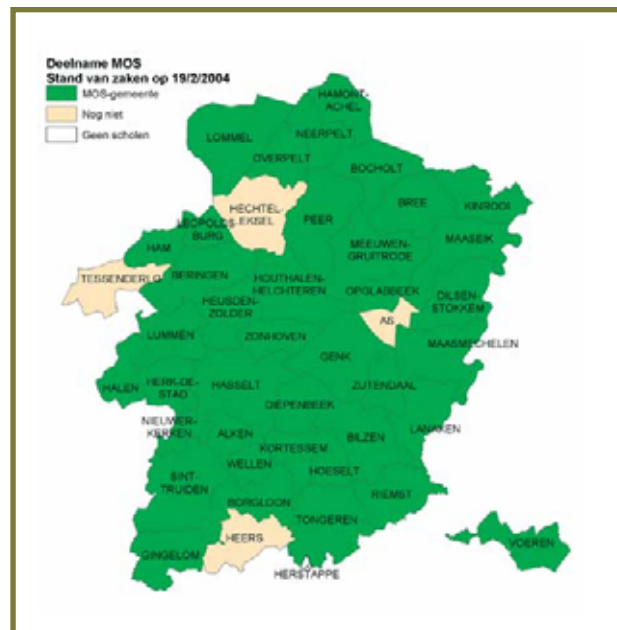

letjes, waterverontreiniging en water door de eeuwen heen. Het materiaal sluit aan bij eindtermen, de verschillende leergebieden en het MOS-project.

Provinciaal domein Nieuwenhoven, tel. 011 68 79 81, nieuwenhoven@limburg.be

88% LIMBURGSE MOS-GEMEENTEN

Eind februari '04 waren er 39 Limburgse 'MOS-gemeenten', en dat op een totaal van 44 gemeenten. We spreken over een MOS-gemeente als **de gemeente een overeenkomst met het provinciale MOS-team heeft afgesloten**. Daarin verklaart de gemeente om de scholen op haar grondgebied samen met de provinciale MOS-begeleiders te ondersteunen. Op het bijgevoegd kaartje zie je of jouw gemeente tot de zeldzame uitzonderingen behoort.

BETROKKEN LEERLINGEN

Zo veel mogelijk leerlingen bij een milieuproject betrekken is een van de pijlers van het MOS-project. **Ervaring leert dat dat niet altijd gemakkelijk is.** Vandaar dat MOS-Limburg met het Steunpunt Leerlingenparticipatie en het Kinderrechtencommissariaat er een nascholing over organiseerde. Aan de hand van twee praktijkvoorbeelden vertelden leerlingen van 'Het Wezeltje' uit Lanaken en de Gesubsidiëerde Vrije Basisschool uit Dilsen-Stokkem hun ervaringen. De 67 aanwezige leerkrachten kregen tips en methodieken aangereikt om ook in hun school met leerlingenparticipatie aan de slag te gaan.

Steunpunt leerlingenparticipatie, Frie Kimpe, tel. 02 505 60 50

ERVARINGEN MET ENERGIEBESPARING

Wat zijn voor ons de mogelijkheden om op onze energierekening te besparen? Wie kan ons hierover adviseren? Hoe pakken andere scholen dat aan? Op de **nascholing** van woensdag 5 mei getuigen enkele scholen over hun ervaringen met energiebesparing en geven Interelectra, Electrabel, Green en Cenergie nuttige tips. Met als rode draad uiteraard MOS. Gastheer is het Instituut Onbevlekt Hart van Maria in Lummen.

Deelnemen is gratis, inschrijven vóór 30 april.

Provinciaal Natuurcentrum, 011 26 54 65 of mos@limburg.be

MOS-Limburg, tel. 011 26 54 59, 66 of 67,
fax 011 26 54 55, mos@limburg.be

Oost-Vlaanderen

Begin 2004 behoorden 220 basis- en 143 secundaire scholen tot de provinciale MOS-familie en dit cijfer stijgt gestaag. Niettegenstaande het hoge aantal blijft het provinciale MOS-team expliciet de kaart van de individuele begeleiding trekken. Zo kwamen we onze belofte na om alle scholen die vorig schooljaar een logodossier indienden te bezoeken en kregen ook de meeste nieuwe kandidaat-logoscholen **begeleiding aan huis**. Ook niet-MOSscholen kunnen een beroep doen op de provinciale begeleiders. Wil je meer informatie, procesbegeleiding of plan je een leuke actie, laat het ons weten en we staan bij je op de stoep.

Gelukkig staan verschillende partners uit het Oost-Vlaamse MOS-netwerk ons bij. Zo organiseerden we in samenwerking met de lokale

milieudiensten infomomenten in onder meer Zottegem, Oudenaarde, Aalter, Evergem, Sint-Gillis-Waas en Ronse.

Een andere piste zijn de 'informele ontmoetingen'. We brengen dan enkele MOS'ers van verschillende scholen rond de tafel die elkaar met praktijkervaringen bestoken. De deelnemers zorgen voor de inhoudelijk inbreng, wij voor het kader en de pot koffie. Zo wisselen we heel wat leuke en werkbare ideeën met elkaar uit en kaarten we problemen en knelpunten aan.

In navolging van de MOS-collega's uit de andere provincies verschijnt sinds het begin van dit schooljaar ook in Oost-Vlaanderen DIGIMOS: de digitale MOS-nieuwsbrief voor het basisonderwijs.

GOUDEN BROODDOOS 2004

De Groene Bevers is de naam van de MOS-werkgroep van het Sint-Pauwelsinstituut uit Herzele. Met de actie Groene Tornado willen de leerlingen en leerkrachten van het VHTI Dendermonde de school aanzetten om het afval juist te sorteren. **De Gouden Brooddoos** (eigenlijk een cd-bon) is de aanmoedigingspremie voor een 'brooddoosleerling' van het IKSO Nieuwstraat uit Denderleeuw. **SMOS** is de stuurgroep Milieu Op School van de Dames Van Maria Humaniora uit Aalst. De schoolwinkel met duurzame schoolmaterialen van het Instituut Berkeboom in Sint-Niklaas heet **Ecobuzz**. **De Groene Bertjes** is de klas van het Gentse Instituut Bert Carlier die volgens een wekelijks rotatiesysteem voor de netheid van de school instaat. De toonaangevers krijgen in ruil voor hun prestaties een bioscoopticket cadeau. De ludieke WC-actie over water en propere toiletten van het Heilige Maagdcollege van Dendermonde loopt onder de tot de verbeelding sprekende titel 'the PLEEs to be'. Onze

MOScontactpersoon staat er bekend als **MOS-MAN** (zie foto).

Geplukt uit de Rapporten 1 van de Oost-Vlaamse scholen die het logo Groene School willen behalen.

GROENE MINISTERS

De **Snuffelaars** van de gemeentelijke basisschool Buggenhout en de **Mister Propers** uit Claevervelt Buggenhout houden voortaan de speelplaats netjes en zorgen ervoor dat er geen afval rondslingert. De Milieuwachters van de gemeentelijke basisschool van Zele leren alle kinderen juist sorteren. De leerlingen-**groenwachters** van de vrije basisschool Onze-Lieve-Vrouw in Kruibeke helpen het MOS-jaarprogramma voorbereiden. De **Groene Ridders** van de basisschool De Regenboog uit Wondelgem houden MOS op de schoolagenda. De basisschool Sancta Maria Ronse regelt haar MOS-systeem voortaan in overleg met de **Groene Ministers**, twee leerlingen uit het zesde jaar. Op 1 september hijst de basisschool Faluintjes uit Moorsel de **groene vlag**: symbool van het feit dat de school zich via het MOS-project voor het milieu inzet.

GEMEENTEN EN INTERCOMMUNALES HOUDEN VAN MOS

Versnippering werkt contraproductief. Daarom werken gemeenten, intercommunales hoe langer hoe meer met MOS samen. Twee voorbeelden van die samenwerking:

• SINT-NIKLAAS

Op 1 september 2003 trad in Sint-Niklaas het nieuwe subsidiereglement voor de subsidiëring van scholen die aan MOS deelnemen in werking. Zowel **basis-, secundaire als hogescholen** kunnen voortaan op een **niet onaardig bedrag uit de stadskas** rekenen als ze de MOS-milieubeleidsverklaring ondertekenen of een gunstige evaluatie (het behalen van een MOS-logo) kunnen voorleggen. De stad legt er nog een aantal extra voordelen bovenop: gratis **brooddozen** voor alle eerstejaars, een gratis **compostvat** met de begeleiding van compostmeesters, een **gebruikerskaart** voor het containerpark.

De samenwerkingsovereenkomst over milieupreventie tussen stad en scholen bestond al eerder maar werd in het kader van MOS uitgebreid. De Oost-Vlaamse MOS-begeleiders helpen de scholen bij hun milieuzorginitiatieven.

*Dienst Milieu Sint-Niklaas, tel. 03 760 92 28,
Cecile.vermeulen@sint-niklaas.be*

• DURME MOERVAART

Dit schooljaar startte de afvalintercommunale Durme-Moervaart (IDM) met het provinciale MOS-team een **afvalpreventieproject voor de basis- en de secundaire scholen** van haar werkingsgebied. Het project wil de jongeren bewust maken van de afvalberg en de afvalverwerking in onze

consumptiemaatschappij. De samenwerking start met de ondertekening van het **afvalcharter** 'Voor een afvalarme school'. Daarmee verbinden de scholen zich ertoe om aandacht aan de afvalproblematiek te besteden. Meteen ondertekenen ze de MOS-milieubeleidsverklaring. In ruil voor hun engagement kunnen de scholen op de hulp van de IDM-medewerkers rekenen. En natuurlijk op die van de MOS-begeleiders. IDM ondersteunt het project ook logistiek: containers, stickers, het les-pakket 'composter met kinderen', een compostvat enz.

Om de campagne te ondersteunen bouwde IDM een interactieve afvaltentoonstelling over 'de ladder van Lansink' in de voormalige verbrandingsinstallatie. Aan een afvalboom hangen opdrachten en stellingen die de kinderen en jongeren bespreken en uitvoeren. Ze verwijzen naar de verschillende componenten van de tentoonstelling.

*Intercommunale Durme-Moervaart, tel. 09 340 60 36,
annick.maes@idm.be*

MOS Oost-Vlaanderen, tel. 09 267 84 74 of 73 of 59,
fax 055 49 67 98, mos@oost-vlaanderen.be

Vlaams-Brabant

Eind juni 2003 klokten we af op 133 MOS-basisscholen, intussen zetten alweer 28 basisscholen de stap naar MOS: *Gemeentelijke Basisschool Lot (2)*, *Gemeentelijke Basisschool De Springveer Alseberg*, *Buitengewoon Basisonderwijs Levenslust Lennik*, *OLV-college Tienen*, *Sint-Lambertus Heverlee (2)*, *British School Tervuren*, *Gemeentelijke Basisschool Betekom*, *'t Sjobke Betekom*, *De Tovertuin Diest (3)*, *Vrije Basisschool Gertrudis Landen (4)*, *Gemeentelijke Basisschool Landen (3)*, *Gemeentelijke Basisschool Boortmeerbeek*, *Buitengewoon Basisonderwijs Heiveld Opwijk*, *BSGO Zonedorp Aarschot*, *VK Sint-Ulriks-Kapelle*, *Broederschool Groot-Bijgaarden*, *Sint-Anna Baal (2)* en *Gemeentelijke Basisschool Begijnendijk*. Ondertussen is 29% van de Vlaams-Brabantse basisscholen een MOS-school.

De secundaire- en hogescholen blijven niet achter. Sinds juni 2003 kwamen er 12 secundaire scholen bij: *de Sint-Martinusscholen Asse (2)*, *VTI Voorzienigheid Diest*, *BuSO Woudlucht Heverlee*, *Onze-Lieve-Vrouwinstituut Vilvoorde (2)*, *Sint-Tarcisiusinstituut Zoutleeuw*, *Virgo Fidelisinstituut Vilvoorde*, *ZAVO Zaventem (2)*, *Koninklijk Atheneum Vilvoorde* en *British School of Brussels*. Dat maakt dat 91 of 54% van de Vlaams-Brabantse secundaire- en hogescholen zich tot MOS bekenden.

Ook de samenwerking met intercommunales, steden en gemeenten loopt almaar beter. Dank zij die samenwerking dringt MOS ook in jouw gemeente door met de gemeentelijke milieudienst als aanspreekpunt. De samenwerking met de intercommunale Interleuven en de stad Leuven loopt als een trein: 128 MOS-scholen komen uit deze regio.

Sinds juni 2003 gaven twee nieuwe gemeenten aan MOS te willen ondersteunen: dat brengt het totaal op 41 Vlaams-Brabantse MOS-gemeenten. 8 van die gemeenten startten inmiddels met een gemeentelijke MOS-werkgroep waar ervaringen over milieuzorg worden uitgewisseld. Zo'n werkgroep bestaat uit een afvaardiging van de gemeente, het provinciale MOS-team en de lokale scholen. Ook oudercomités, compostmeesters en de milieuvriendelijke raad nemen eraan deel.

In november 2003 behaalden 10 basisscholen het eerste luik van het MOS-drieluik en 12 secundaire scholen het eerste, tweede of derde luik van het logo Groene School. 25 basisscholen gaven aan dat ze dit schooljaar een MOS-logo willen uit-

hangen: 19 het eerste, 6 het tweede luik. 23 secundaire scholen gaan dit jaar voor het logo: 14 kandidaten voor brons, 6 voor zilver, 3 voor goud.

HALLE: INTERNE MILIEUZORG UIT DE STARTBLOKKEN

In juni 2003 peilde de milieudienst van Halle naar het milieubewustzijn en de actiebereidheid van het stadspersoneel. De resultaten waren verrassend: 97 % van het personeel vond milieuzorg in zijn of haar werkomgeving belangrijk. 80 % gaf aan er zelf aan te kunnen bijdragen, 8 % beweerde er effectief inspanningen voor te doen. De kloof tussen bewustzijn en bewust gedrag blijft dus groot.

Op basis van de voorstellen van het stadspersoneel werkte de duurzaamheidsambtenaar een stappenplan voor de invoering een milieuzorgsysteem uit.

De Sint gaf het startsein voor het project. Hij bracht voor elk personeelslid een herbruikbare beker met lekkers mee. In een eerste fase worden het papierafval en de andere afvalfracties selectief ingezameld.

Een energiezorgsysteem neemt het energie- en waterverbruik onder de loep. De stad overweegt voor het personeel dienstfietsen in te schakelen. In een volgende fase maakt de stad werk van afvalpreventie en het gebruik van milieuvriendelijke producten.

Het stadsbestuur wil over haar aanpak met de lokale scholen communiceren en hen aansporen om mee op de MOS-kar te springen.

BIB BIB HOERA

Je wil aan een van de MOS-thema's beginnen maar je hebt er niks over, de schoolbib helpt je niet vooruit of er is geen geld om leermiddelen aan te kopen. Het enige wat je nodig hebt is een trein- of busticket naar Leuven. In het Provinciehuis reis je door naar het Provinciaal Educatief Centrum (PEC) en zijn gloednieuw milieuaanbod. Hier kan je binnenkort leermiddelen (lespakketten, cd-roms, boeken ...) over milieu gratis ontlend. Zowel de leermiddelen uit de MOS-themabundels als extra-pakketten liggen ter beschikking. Nog even geduld, het aanbod staat nog niet volledig op punt. Voor de stand van zaken informeer je bij Paul Dewijngaert, tel. 016 26 73 46, pec@vl-brabant.be, www.vlaamsbrabant.be/pec Provinciaal Educatief Centrum, Provincieplein 1, 3010 Leuven

MOORD IN DE POEL

Er is een moord gepleegd in een van de Vlaams-Brabantse poelen. Was het de reiger of de libellenlarve? De leerlingen van de derde graad van de Vlaams-Brabantse basisscholen kunnen het mysterie oplossen. En zo begint het spannende, natuureducatieve spel 'Moord in de poel'.

Aan de hand van een reconstructie en een uitgebreid onderzoek van de poel gaat de (klas)groep - de speurders - op zoek naar de doodsoorzaak van het slachtoffer en ook naar de moordenaar. Dat onderzoek bestaat zowel uit kwalitatieve als kwantitatieve proeven en tast de omgevingsfactoren af. De speurders hebben maar één doel: de waarheid achterhalen.

Samen zoeken ze rond en in de poel naar aanwijzingen en bewijsmateriaal en lossen ze het mysterie op. Al speurend leren ze in team én spelenderwijs de verschillende facetten van de poel en zijn omgeving kennen. Ze maken kennis met waterplanten en -dieren en ontdekken de diverse relaties tussen deze organismen. MOS-scholen die met het thema 'water' werken kunnen bij MOS-Vlaams-Brabant ook het gratis leermiddel '*Duik eens in een poel*' aanvragen. Dat kan je gebruiken voor de klassikale voorbereiding en naverwerking van 'Moord in de poel'. Het spel is inmiddels de proeffase voorbij en ligt vanaf volgend schooljaar ter beschikking.

Cel natuur- en milieueducatie, Jan De Boe, tel. 016 26 72 56

MOS Vlaams-Brabant, tel. 016 26 72 36, 37 of 57,
fax 016 26 72 61, mos@vl-brabant.be

West-Vlaanderen

Met de start van het nieuwe jaar haalde MOS in West-Vlaanderen de kaap van 320 milieubeleidsverklaringen van basisscholen. 130 basisscholen gaven eind januari aan dat ze dit jaar het eerste of tweede luik van het MOS-logo willen behalen. De goede samenwerking met en ondersteuning van de gemeentebesturen werpt vruchten af. Op de MOS-infonamiddag voor milieuableidenden boden praktijkvoorbeelden heel wat inspiratie en motivatie om een vruchtbaar MOS-netwerk te weven.

Die tendens vind je ook bij de West-Vlaamse secundaire scholen. Dit schooljaar liepen er al 15 nieuwe milieubeleidsverklaringen binnen. 28 scholen willen het eerste luik van het logo Groene School behalen, 13 het tweede en 4 het derde en laatste luik.

Steeds meer scholen beseffen ook dat MOS geen geïsoleerd project is maar naadloos aansluit bij de organisatie van schoolevenementen, een project over gezonde voeding, mondiale vorming, rookvrije school enz. De synergie is meestal verrijkend.

74 inschrijvingen op de vormingsdag 'Water hier en in het zuiden' bewijzen dat de samenwerking met Kleur Bekennen snor zit. Daarom volgt er in januari '05 een nieuwe vormingsdag voor het secundair onderwijs. Suggesties voor een boeiend onderwerp zijn altijd welkom. Het Lokaal Gezondheidsoverleg (LOGO) Brugge en MOS West-Vlaanderen begeleiden samen het Brugse Sint-Jozefshumaniora bij het project 'Frisse dranken'. Gezondheidsoverwegingen, afvalpreventie en energiebesparing ontmoeten elkaar in dit proefproject.

MOS VOOR MILIEUAMBTEAREN

Dankzij de ondertekening van de NME-samenwerkingsovereenkomst is een geregeld overleg met gemeentebesturen een traditie in West-Vlaanderen. Alle gemeenten ondersteunen de werking van de dienst Natuur- en Milieueducatie, waarvan MOS sinds 2001 deel uitmaakt. Die samenwerking zorgt ervoor dat gemeentebesturen hun scholen daadwerkelijk ondersteunen: uitdelen van brooddozen, installatie van drinkwaterfonteinnetjes, afsluiten van charters tussen gemeentebestuur en scholen met een resem actiepunten voor beide partijen, MOS-startevenementen, financiële ondersteuning, sensibilisatie van ouders via affiches en folders. Met de steun van

de gemeente kunnen de scholen voor milieuzorg een flinke tand bijsteken.

De MOS-infonamiddag voor milieuambtenaren was het moment bij uitstek om enkele inspirerende praktijkvoorbeelden uitgebreid voor te stellen. De deelnemers brainstormden in werkwinkels over andere mogelijke initiatieven die een gemeente voor haar scholen kan nemen. **Elke groep ging op zoek naar 'één concreet uitgewerkt idee'**. Die vondsten werden tijdens een discussieplatform voorgesteld en verder uitgespit. Concrete problemen als 'hoe MOS-schakels doeltreffend verzamelen' en 'haalbare ondersteuning voor educatieve verplaatsingen' trokken discussies op gang en leverden concrete ideeën af. De organisatie van een beurs voor MOS-schakels of de aankoop van tweedehandsfietsen voor kleine uitstappen zijn enkele van de vele mogelijkheden.

Zo kunnen de gemeentelijke technische diensten de scholen met raad en daad bijstaan, bijvoorbeeld om de tips voor rationeel watergebruik uit de MOS-themabundel Water voor basisscholen uit te voeren. Als kinderen bij de invoering van watersparende maatregelen worden betrokken is de pedagogische winst niet te onderschatten. Openbare gebouwen met voorzieningen voor een rationeel gebruik van water en energie zijn perfecte MOS-schakels. De bekendmaking en resultaten van de gemeentelijke inspanningen of van die van scholen via gemeentelijke info-bladen kan de bevolking voor milieuzorg sensibiliseren.

Papier besparen op trefdagen? Alle presentaties, affiches en informatie van de praktijkvoorbeelden werden voor elke aanwezige op een cd gebrand. Nadien kreeg iedereen een naslagwerkje met de gebundelde ideeën digitaal bezorgd: nieuwe impulsen om de MOS-werking in de gemeente aan te moedigen.

MOS-West-Vlaanderen, tel. 050 40 32 66 of 83,
050 33 80, fax 050 40 34 03,
mos@west-vlaanderen.be

Antwerpen

In de provincie Antwerpen stapten tot nu toe 161 basis- en 151 secundaire en hogescholen in MOS. De nieuwkomers uit het basisonderwijs zijn: *de kleuterafdeling van de Stedelijke Basisschool voor Schippers De Schroef Antwerpen; GVBS De Dobbelsesteen Antwerpen; Kleuterschool De Vlindertuin Antwerpen; Stedelijke Basisschool Constitutiestraat Antwerpen; Stedelijke Basisschool Het Palet Berchem; Vrije Bevelse Basisschool Bevel; Ges. Vrije Lagere en Kleuterschool Mariagaarde Borgerhout; Sint-Bernardusschool Bornem; Mater Dei Driehoek Brasschaat; GVKs De Zevensprong Brecht; Basisschool L. Carréstraat Hallaar; Albrecht Rodenbachschool Hove; BSGO De Vlindertuin Lille; BLO Den Anker Mechelen (twee vestigingen); Gem. Gemengde Lagere School De Meerpaal Meer; Basisschool 't Egeltje Mol; Parochieschool Peulis Putte; GVB Annuncia-Instituut Ranst (twee vestigingen); De Regenboog Retie; Basisschool In 't Groen Sint-Lenaarts; Katholieke Basisschool Triangel Vlimmeren; GBS Centrum Vosselaar; Gesub. Vrije Basisschool Oosterwijk Westerlo; Kleuterschool 't Scholeke Gooreind, Wuustwezel; Basisschool Achter d'Hoven Wuustwezel.*

De **nieuwe secundaire scholen**: *Stella Matutina Wuustwezel; Vrije Sint-Lambertusscholen campus Veerle, Laakdal; Sint-Romboutscollege Mechelen; Sint-Ursulalyceum Lier; De Kunsthumaniora Lier; De Kunsthumaniora Antwerpen; Sint-Jan Berchmansinstituut Campus Schuttershof, Puurs; Stedelijk Handelsinstituut Antwerpen; Centrum Deeltijds Onderwijs-PTS Boom; Instituut Heilig Hart Maria Bovenbouw Berlaar; Vrije Sint-Lambertusscholen campus 1 Westerlo; K.T.A. Herentals; Denise Gresiac Berchem Antwerpen; CVO Tweedekansonderwijs Hoboken Antwerpen; Instituut Mater Salvatoris Kapellen.*

TAART EN IDEEËN

Deze keer geen spreekgestoelte en rijen stoelen, maar gezellige hoge tafeltjes, fleurige tafelkleedjes, dampende koffie en de heerlijke geur van biotaart. Op woensdag 11 februari had in het PIME het **jaarlijkse MOS-trefmoment voor het basisonderwijs** plaats.

Een gezelschapsspel volgens de principes van Memory en een aantal stellingen over Milieuzorg Op School kaderen de namiddag. De deelnemers komen zo in nieuwe groepjes terecht en worden telkens met andere discussiepartners geconfronteerd. Op die manier wis-

selen MOS-scholen ideeën uit, lichten ze de acties op de eigen school toe en krijgen de deelnemers de kans met een andere aanpak en nieuwe invalshoeken kennis te maken. Tussen de wriemelende, discussiërende massa beweegt zich een 'wandelende ideeënbus': een MOS-begeleidster met rugzak die ideeën en suggesties verzamelt over alles wat met MOS te maken heeft. Bij een stuk taart en een kop koffie lopen de discussies informeel verder.

Een week later is het **secundair onderwijs** aan de beurt. Drie 'veelgestelde vragen' vormen het kader waarin de MOS-scholen elkaar vinden.

- Wat kan je doen als je je infrastructuur deelt met een andere school of organisatie met een andere visie op milieuzorg?
 - Wat kan de gemeente voor een MOS-school betekenen?
 - Hoe stel je een planning op en hou je het logboek bij?
- Telkens leidt een deelnemer een veelgestelde vraag in. Vanuit de eigen ervaringen draagt elke school bij tot de zoektocht naar een antwoord op de vraag. De deelnemers vertrokken ook hier met nieuwe ideeën en een stuk taart naar huis.

DE ANDERE KLEUR VAN MOS

Dit schooljaar organiseerde MOS-Antwerpen twee studiedagen met Kleur Bekennen. De deelnemers leerden er scholen kennen die vooral aan **mondiale vorming** werken. Die ontdekten op hun beurt dat mondiale projecten en MOS-thema's perfect bij elkaar aansluiten. Dit initiatief wordt zeker herhaald.

MOS OP SCHOOLFEESTEN

Sinds kort kunnen MOS-scholen uit de provincie Antwerpen de MOS-banner ontlenuen. Daarop staat alle bondige informatie over MOS. Scholen kunnen dit **uitrolpaneel** tijdens een schoolfeest of opendeurdag opstellen.

SCHOLENCONVENANT TURNHOUT

Eind vorig jaar stelde Turnhout haar nieuwe convenant of samenwerkingsovereenkomst aan haar scholen voor. Die kunnen een **aparte MOS-bijakte** ondertekenen waardoor zij op heel wat ondersteuning van de stad kunnen rekenen:

'Scholen die instappen in de bijakte MOS kunnen van de stad en van MOS begeleiding bekomen bij het

opstellen van actieplannen en ondersteuning krijgen bij de uitvoering hiervan. Zij kunnen ook voor de stad Turnhout in aanmerking komen voor premies voor het gebruik van zonnepanelen en/of het hergebruik van hemelwater. Scholen die deelnemen aan de projecten van MOS, georganiseerd door de Vlaamse Gemeenschap in samenwerking met de vijf Vlaamse Provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie, ontvangen, na een gunstige evaluatie door de organiserende instantie, een aanmoedigingspremie van 1,5 euro per leerling per schooljaar. Het aantal leerlingen wordt bepaald door het aantal leerlingen dat officieel ingeschreven is op 1 oktober van het des-

betreffende schooljaar. Enkel de scholen die reeds over een logo beschikken of voor een logo gaan, worden geëvalueerd en kunnen dus in aanmerking komen voor deze aanmoedigingspremie.'

ZAP ZWERFVUIL WEG

Het Antwerpse provinciebestuur wil het zwerfvuilprobleem in de hand houden. Daarom startte het met ZAPPA of *ZwerfvuilActie voor een Propere Provincie Antwerpen*.

Eind februari 2004 engageerden zich al **zestig van de zeventig Antwerpse gemeenten voor ZAPPA**.

Scholen en gemeentepersoneel gaven op 5 maart het startschot. In het weekend van 6 en 7 maart sprongen ook verenigingen en vrijwilligers bij om hun buurt proper te ZAPPen.

De gemeenten stonden in voor de praktische organisatie van de opruimactie, de provincie ondersteunde hen zoveel mogelijk. Een draaiboek inspireerde de steden en gemeenten bij de uitwerking van hun lokale opruimbeurt.

Om niet het verkeerde signaal te geven - 'Gooi maar weg, wij ruimen wel op' - plant de provincie als tweede luik van ZAPPA een **grootscheepse sensibilisatieactie** met onder andere **affiches** en **afvalpreventietips** voor gemeentebestuur en burgers.

Voor meer informatie zap je naar *Resi Pansaerts van de Dienst Milieu en Natuurbehoud provincie Antwerpen*, tel. 03 240 55 60, www.provant.be/zwerfvuil

MOS-Antwerpen, tel. 015 31 95 11,
fax 015 31 58 80, mos@pime.provant.be

Zap vuil weg met ZAPPA
Zwerfvuil Actie voor een Propere Provincie Antwerpen
i.s.m. de gemeenten